

НІ СМЕРТЬ, НІ ЧАС НЕ РОЗЛУЧИЛИ ЇХ...

Вони завжди приходили удвох: високий, статний, поважний професор-україніст, письменник Олександр Іванович Губар і вона — мініатюрна жвава жіночка дещо екзотичної зовнішності (бо тато — китаєць) — Майя Олександрівна Копиткіна, дружина науковця.

Непросто було припустити, що цей шлюб планувався десь на небесах, — настільки вони були несхожими. Майя Олександрівна — корінна москвичка, яка понад сорок років свого життя взагалі не чула українського слова, вона й зараз обурюється тим, що у Верховній Раді України «свободівці» заважають виступати російською мовою (нібито в російській Держдумі вільно звучать мови національних меншин), а для Олександра Івановича українська мова та література були сутністю його життя, і його навряд чи хвилювали б почуття тих народних обранців, хто ними нехтував. А якщо розподілити людей на фізиків і ліриків (це колись було модно) або ж «технарів» і гуманітаріїв, то шляхи подружжя тут теж не перетиналися. Москвичка присвятила своє життя громадському харчуванню, здобула середню і вищу технічну освіту і досягнула чималих кар'єрних успіхів — обіймала посаду заступника директора тресту ідалень одного із районів міста, в її підпорядкуванні було 55 ідалень разом з їхніми філіалами, 10 років пропрацювала директором ідалень при Держбанку СРСР, була депутатом райради трьох скликань, у той час як щирий українець Олександр Іванович бродив життєвими стежинами великих митців слова, зіставляв, узагальнював, робив відкриття і ділився усім цим зі студентами та читачами.

Вони були представниками різних світів, і я їх мимоволі порівнювала ще з однією парою (бо удвох редакцію газети не відвідував більше ніхто) — поетом Михайлом Т. і його дружиною, що «ошасливила» літератора, коли тому було вже під сімдесят років. Цей шлюб тривав недовго — мій давній товариш Михайло помер від серцевого нападу, а «молода» вдова місяців через два привела в його квартиру іншого чоловіка, з яким теж уклала шлюб та воляла ніколи не розлучатися.

(Продовження на 14-й стор.)

Петро ВОЛЬВАЧ,
голова Кримської філії НТШ,
дійсний член НТШ,
член НСПУ,
академік УЕАН

МОЇ ЗУСТРІЧІ ЗІ ЛЬВОВОМ

Донині вважаю, що кожен українець та громадянин України, де б він не жив, має хоч раз у житті відвідати це дивовижне, справді українське, європейське місто. Для школярів та молоді знайомство зі Львовом має стати неодмінним атрибутом патріотичного національного виховання. Це вельми важливо робити сьогодні, коли від вікової ізоляції багатьох поколінь українців від європейського поступу врешті-решт зажеврила надія відчинити двері до Європи. Адже від неї азійсько-ордінська Московія підступно вирвала цивілізовану древню князівсько-козацьку державу ще за часів Переяславської ради.

Незважаючи на складні історичні процеси та територіальне розчленування наших земель, Львів навіть за радянської доби був єдиною шпаринною, через яку ми могли спостерігати європейський побут і до певної міри європейську цивілізацію та культуру.

Лев біля Львівської ратуші

Особисто для себе Львів я відкрив ще на початку 1960-х років минулого століття. Як аспірант ушавленого вавиловського Інституту рослинництва з колишнього Ленінграда (Санкт-Петербурга) я мав змогу відвідати майже всі в Україні обласні станції садівництва. Одна з них розташовувалася у с. Неслухів, неподалік від Львова. Проте моє перше перебування у Львові було досить нетривалим, вірніше, транзитним.

По дорозі до обласної станції садівництва у місті був лише короткочасно. Воно і тоді вразило мене своєю культурою та національним обличчям. Тож, завершуючи свої аспірантські справи у Ленінграді, вирішив на шляху до Криму зробити величезний повітряний гак і якось

грунтовніше ознайомитися зі Львовом. Повітряний маршрут із Ленінграда до Сімферополя через Львів виявився фінансово-витратним та важким, оскільки я летів із солідним книжково-архівним багажем. Проте заради знайомства з майже єдиним у тогочасній Україні містом з українським цивілізаційним обличчям можна було потерпіти певний дискомфорт та витрату майже всієї невеличкої аспірантської стипендії. До того ж вдруге я їхав, вірніше, летів до Львова не наосліп, адже вже мав там двох добрих знайомих: колишнього керівника університетського ботсаду, старшого наукового співробітника Львівської станції садівництва Романа Паньківа та студента біологічного факультету Леоніда Рейнбла-

та. Після закінчення кількох курсів лісотехнічного факультету в Українській сільгоспакадемії, де він навчався з моїм старшим братом Федором, Леонід у пошуках українського мовного середовища подався до Львова. Тож Леонід та його однокурсники стали моїми гідями по місту. А з Романом Паньківим, науковцем значно старшим від мене, познайомився на обласній станції садівництва, де він перебував після вигнання за націоналізм з університетського ботсаду. Проте сім'я його лишилася мешкати у Львові, у самому центрі міста, на Площі Ринок, перед самісінькою Ратушею. Тож кілька днів на запрошення

пана Романа я мешкав у його затишній квартирі з високою стелею та великими вікнами, які виходять на Площу Ринок. Тоді ж я вперше побачив, як львів'яни опалюють свої помешкання газом, спалюючи його у великих, обкладених кахлями, грубах. Галичина на той час мала величезний видобуток нафти та газу. Багатющі енергетичні родовища цього краю безжалісно та прискореними темпами експлуатували не лише всі індустриальні центри України, але й Московія. За даними мого найкращого товариша, професора Романа Яремійчука, Україна на той час добувала 70 мільярдів кубічних метрів газу. Він у великій

кількості подавався до Москви, Мінська, Петербурга (Ленінграда).

Кілька днів вечорами я мав змогу милуватися гамірною Площею Ринок, витонченими скульптурами на ній та дивовижною архітектурою Ратуші, п'янів від кавових пахощів кав'ярень. Їх на той час у місті було багато. Після помпезно-казенно-бюрократичного Ленінграда з його прямими, широкими проспектами вузькі, покручені вулички Львова здавалися дивовижно-казковими. Не менш дивовижним для мене виявилось і мовно-культурне середовище та самі львів'яни. Їхня ввічливість, мовна толерантність, як і незвична для росіян та вихідців з Півдня та Сходу України чистота вулиць, ошатність та доглянутість будинків, були вражаючими. Це так контрастувало з Московією і навіть з Петербургом, який у радянські часи лишався одним із провідних культурних центрів Росії. І це незважаючи на те, що після Другої світової війни корінних петербуржців у місті лишилося не більше 5 відсотків. Вільну нішу після війни швидко заповнили вихідці з сусідніх областей, головним чином «скобарі», так місцеві жителі називали переселенців з Псковщини. І це значною мірою позначилося на втраті європейськості Петербурга.

(Продовження на 4-й стор.)

КРИМСЬКА СВИТЛИЦЯ

ЗАСНОВНИКИ:
Міністерство культури і туризму України, Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка, трудовий колектив підприємства «Об'єднана редакція газети «Кримська світлиця»

За вагомий внесок у справу українського національного відродження, розбудову та зміцнення Української держави редакція газети "Кримська світлиця" нагороджена медаллю Всеукраїнського товариства "Просвіта" "БУДІВНИЧИЙ УКРАЇНИ"

Головний редактор
Віктор КАЧУЛА

Газета зареєстрована Міністерством юстиції України
Регістраційне свідоцтво КВ № 12042-913ПР від 30.11.2006 р.
Індекс: 90269

Редакція не завжди поділяє думки авторів публікацій, відповідальність за достовірність фактів несуть автори.
Рукописи не рецензуються і не повертаються. Літвування з читачами - на сторінках газети.

Матеріали для друку приймаються в електронному вигляді. Редакція залишає за собою право скорочувати публікації і редагувати мову.

ТЕЛЕФОНИ:
головного редактора - (067) 650-14-22 (050) 957-84-40

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:
95006, м. Сімферополь, вул. Гагаріна, 5, 2-й пов., к. 13 - 14
e-mail: kr_svit@meta.ua
http://svitlytsia.crimea.ua
Друкарня: ТОВ «ВПК «Експрес-Поліграф» вул. Фрунзе, 47-б м. Київ, 04080
Тираж — 2000

ВИДАВЕЦЬ -
ДП «Національне газетно-журнальне видавництво»
Генеральний директор Олесь БІЛАШ
03040, м. Київ, вул. Васильківська, 1, тел./факс (044) 498-23-65
Р/р 37128003000584 в УДКСУ у м. Києві МФО 820019
код ЄДРПОУ 16482679
E-mail: vidavnicтво@gmail.com

28 ЖОВТНЯ – ДЕНЬ ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ ВІД НІМЕЦЬКО-ФАШИСТСЬКИХ ЗАГАРБНИКІВ

ВКЛОНИЛИСЯ ЗАГИБЛИМ ГЕРОЯМ

Президент України Віктор Янукович, экс-президенти Леонід Кравчук, Леонід Кучма, Віктор Ющенко, Прем'єр-міністр Микола Азаров, Голова Верховної Ради Володимир Рибак, голова Київської міської державної адміністрації Олександр Попов, члени Кабінету Міністрів з нагоди Дня визволення України від фашистських загарбників поклали квіти до могили Невідомого солдата.

Воїни роти Почесної варти на честь 69-ої річниці визволення України пройшли урочистим маршем та відсалю-

тували залпами з особистої зброї.

Учасники церемонії також вшанували квітами тричі Героя Радянського Союзу Івана Кожедуба, двічі Героя Радянського Союзу Амет-Хана Султана і Героя Радянського Союзу Георгія Берегового.

28 жовтня в Сімферополі у парку імені Юрія Гагаріна з нагоди 69-ої річниці визволення України від фашистських загарбників відбулося покладання квітів до могили Невідомого солдата.

У заході взяли участь Почетний Представник Пре-

зидента України в АР Крим Віктор Плакіда, голова Ради міністрів АР Крим Анатолій Могильов, перший заступник голови Ради міністрів АР Крим Павло Бурлаков, заступник голови Ради міністрів АР Крим Рустам Темиргалієв, заступник голови Верховної Ради АР Крим Григорій Іоффе, міський голова Віктор Агєєв, представники міської влади, ветерани Великої Вітчизняної війни, громадськість.

Пам'ять воїнів вшанували хвилиною мовчання. Військовослужбовці Почесної варти Сімферопольського гарнізону пройшли урочистим маршем перед пам'ятником на могилі Невідомого солдата.

Прес-служба Постійного Представника Президента України в АР Крим

Покладання квітів до могили Невідомого солдата у Сімферополі

УРОКИ ПАМ'ЯТІ В КРИМУ

У кримських школах необхідно провести відкриті уроки, присвячені 70-річчю Керченсько-Ельтигенської десантної операції. Відповідне доручення голова Ради міністрів Криму Анатолій Могильов дав Міністерству освіти і науки, молоді та спорту АРК на апаратній нараді 28 жовтня.

«Річниця важлива та знакова для Криму, особливо враховуючи те, що в 2014 році Україна святкуватиме 70-річчя визволення від фашистських загарбників. Треба приділити особливу увагу відкритим урокам в усіх школах, це важливо для патріотичного виховання дітей», — сказав Анатолій Могильов.

У ніч на 1 листопада 1943 року при проведенні Керченсько-Феодосійської операції біля рибальського селища Ельтиген висадився морський десант. Ельтигенці оборонялися впродовж майже сорока діб, відбиваючи по десять і більше атак ворога на день. Відволакаючи на себе значні сили супротивника, ельтигенці полетіли висадку основних сил десанту.

ПІДТРИМАЛИ ВЕТЕРАНІВ

За 9 місяців цього року в Криму диспансеризацію пройшли 57,3 тисячі ветеранів Великої Вітчизняної війни. Про це повідомив міністр охорони здоров'я Криму Олександр Каневський на апаратній нараді 28 жовтня.

Медогляд пройшли 93% ветеранів, що проживають на території автономії. У стаціонарах лікувально-профілактичних установ Криму пройшли оздоровлення більше 10 тисяч ветеранів, на денному стаціонарі оздоровилися 2,7 тисячі чоловік, санаторно-курортне лікування пройшли 908 ветеранів війни. «Останнім часом популярним стає лікування в стаціонарі на дому. За 9 місяців цього року

таке лікування пройшли більше 6,3 тисяч ветеранів війни», — сказав міністр.

У Криму ветерани війни проходять лікування в Республіканському клінічному госпиталі інвалідів і ветеранів війни (всього 1020 ліжок), у Сакській фізіотерапевтичній лікарні та інших установах. У Керченській портовій лікарні на водному транспорті працює госпітальне відділення для ветеранів війни на 30 ліжок. «У стаціонарах установ охорони здоров'я для ветеранів організовано покращені умови перебування з особливим спостереженням і харчуванням, є всі зручності», — зазначив Олександр Каневський.

Крім того, у рамках виконання ініціативи Глави держави у Криму ветеранам надають безкоштовні послуги з протезування. На зубопротезування майже 3-х тисяч ветеранів війни спрямовано 2 млн. грн. Крім того, закуповуються кардіостимулятори, слухові апарати, штучні оптичні лінзи.

ВІДЛУННЯ ВІЙНИ

Сапери знищили більш як 50 мін і снарядів, виявлених біля садового товариства «Зоря» поблизу міста Армянськ на півночі Кримського півострова. Про це повідомляє кореспондент Укрінформу з посиланням на Головне управління ДСНС в АРК.

«Серед виявлених боеприпасів: мінометні міни калібру 50 і 120 мм, арснаряди 88-203 мм, а всього 52 одиниці вибухонебезпечних предметів часів війни», — повідомляє Кримський гл'авк ДСНС. Усі снаряди і міни були вивезені на полігон і знищені. Це найбільша знахідка боеприпасів у нинішньому місяці у Криму. Від початку року на півострові було виявлено і знешкоджено понад 2 тисячі боеприпасів часів війни.

Управління інформаційної політики Ради міністрів АРК

РОСІЯ ПОСИЛЮЄ ТИСК НА УКРАЇНУ

Заява Прем'єр-міністра Росії Дмитра Медведєва стосовно можливого висунення Україні вимог щодо передоплати за поставки газу, якщо не буде погашено борги, є останньою спробою тиску напередодні підписання Угоди про асоціацію Україна — ЄС. Про це пише американське видання The Washington Post, посилаючись на АР.

«Заява Медведєва є останньою спробою вчинити тиск на Україну у той час, коли країна сподівається підписати визначну угоду з Європейським Союзом наступного місяця, якою буде створена зона вільної торгівлі та зміцнені політичні зв'язки», — пише видання. Водночас автор зазначає, що Росія попереджала Україну про ускладнення ділових стосунків у випадку підписання Угоди з ЄС.

Нагадаємо, у вівторок Прем'єр-міністр РФ Дмитро Медведєв заявив, що Росія може перейти на поставки газу в Україну за передоплатою — це дозволено умовами угоди — через заборгованість «Нафтогазу України» перед «Газпромом» на суму 882 млн. дол. за серпень 2013 року.

ТОНАЛЬНІСТЬ — БРЕХЛИВА...

Висновок Росспоживнагляду за результатами проведення перевірки фабрик корпорації Roshen, в якому відомство заявляє про невідповідність продукції компанії санітарним нормам Російської Федерації, бездіставний і містить неправдиву інформацію. Про це повідомили УНІАН у прес-службі Міністерства аграрної політики та продовольства України.

«Заява Росспоживнагляду за підсумками перевірки українських фабрик корпорації «Рошен» містить відверто неправдиву інформацію, а її тональність не відповідає духу українсько-російської співпраці», — сказано в повідомленні.

Крім того, міністерство заявляє, що інспекційна група Росспоживнагляду порушила законодавство і України, і Росії, а також вимоги Світової торгової організації, порушивши процедуру перевірки й відмовившись від конструктивного вирішення даної проблеми.

ПРИЄДНАННЯ ДО ЄС ПІДТРИМУЮТЬ БІЛЬШЕ ПОЛОВИНИ УКРАЇНЦІВ

53% опитаних українців підтримують приєднання України до Європейського Союзу, 35% — не підтримують і ще 12% — не визначилися. Про це свідчать результати дослідження, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг», що оприлюднені на її сайті. Дослідження проводилося 26 вересня — 6 жовтня 2013 р.

На думку більшості респондентів, підписання Угоди про зону вільної торгівлі з Євросоюзом для України вигідніше (47%), ніж вступ до Митного союзу з Росією, Білоруссю та Казахстаном (34%). 19% — не змогли визначитися.

За останні три роки зафіксований найвищий відсоток респондентів, які вважають підписання Угоди з ЄС вигіднішим для країни, ніж вступ до Митного союзу, — він зріс із 39 до 47%, зазначають у «Рейтингу».

ЛАУРЕАТИ «СРІБНОГО ПЕРА»

У Судакі відбулася урочиста церемонія нагородження фіналістів XII Міжнародного відкритого творчого конкурсу журналістів «Срібне перо». У заході взяв участь заступник голови Ради міністрів Криму Георгій Псарьов.

Цього року на конкурс 300 журналістів з 14-ти країн направили близько 700 робіт. Конкурс проводився у 10-ти номінаціях. Крім того, відбулося вручення спецпризів — «Кримські пріоритети» та «Медіа про медіа».

Кращими редакторами цього року стали Павло Шунько («Флот України», м. Севастополь) і Сергій Тихий («Кримська газета»). Звання «Метр журналістики» присвоїли Борису Левіну. Лауреатами в номінації «Дебют року» стали Марина Резнікова («Кримське інформаційне агентство»), Яна Горюнова (Молодіжна газета «Під прицілом») і Суріє Іслямова (ДТРК «Крим»).

Гран-прі Ради міністрів Автономної Республіки Крим за особливий внесок у створення позитивного іміджу України та Криму, розкриття культурного та рекреаційного потенціалу отримав колектив програми «Країна онлайн» (ТРК «Ера»).

ХОРУ ІМЕНІ ВЕРЬОВКИ — 70 РОКІВ!

У Національному академічному театрі опери та балету України імені Т. Г. Шевченка відбувся урочистий концерт з нагоди 70-річчя від дня заснування Національного заслуженого академічного українського народного хору імені Г. Г. Верьовки.

Міністр культури України Леонід Новохатько привітав колектив зі знаменною датою. «Об'єднавши талановитих музикантів, хор ревно плекає пісенні традиції нашого народу. Кожен концерт за участі Національного хору України імені Верьовки стає справжнім святом, що дарує людям неповторну насолоду від спілкування з високим мистецтвом музики», — зазначив міністр у привітанні.

Леонід Новохатько побажав музикантам міцного здоров'я, сімейного добробуту, особистого щастя та нових творчих здобутків у благородній справі відродження, збереження та примноження національного мистецького надбання.

УСІМ ЛЮДЯМ ДОБРОЇ ВОЛІ! МИР ВАМ!

З Божої ласки вже протягом декількох років наші молитви спрямовані до Бога про будівництво храму Ус-

пення Пресвятої Богородиці УГКЦ у м. Севастополі. Храм є вкрай необхідним для духовних потреб кожної люди-

ни, так і цей храм стане духовним і молитовним осередком для громади міста, а також усіх відпочиваючих... Добрі справи не робляться швидко, а також потребують чималих коштів.

Молимося і надіємося на Вашу християнську допомогу. Релігійна громада звертається до усіх людей

доброї волі із проханням взяти участь у будівництві храму, з надією у майбутньому на добрі плоди та спасіння людських душ, а милостивий Господь нехай сторицею віддячить кожному жертводавцю.

«Хай ніколи не буде убогою рука жертводавця».

З молитвою і пошаною,
настоятель ієрей
Микола КВИЧ

Реквізити: РО Парафія Успення Пресвятої Богородиці УГКЦ м. Севастополя; філія — Севастопольське міське відділення № 4548 АТ «Ощадбанк»; п/р 26003300383928 у філії — Кримське республіканське управління; МФО 324805; ОКПО 25875892

На фото: так виглядає сьогодні будівельний майданчик храму і таким буде храм Успення Пресвятої Богородиці УГКЦ у м. Севастополі

ЧОРНЕ МОРЕ ОБ'ЄДНУЄ ВСІХ

У форматі панельних сесій і дискусій пройшов IV Міжнародний Чорноморський економічний форум у Лівадійському палаці в Ялті. Протягом двох днів — 24 і 25 жовтня представники влади і бізнесу, політики та експерти більш як з п'ятнадцяти країн: України, Австрії, Азербайджану, Вірменії, Великобританії, Грузії, Росії, Туреччини та інших обговорювали економічну ситуацію в Причорномор'ї, об'єднання зусиль для його розвитку. І реальним кроком на цьому шляху стало визначення в умовах впливу світової фінансової кризи перспективних точок зростання та вкладення капіталу в інвестиційно привабливі об'єкти Криму, що і відображено в підписаних на форумі меморандумах.

Відстані долає інвестиційна привабливість
Виступаючи на форумі, Прем'єр-міністр України Микола Азаров сказав, що Крим для України — це місце, яке самою природою визначено як курортна зона. Він і сам, за його словами, є великим патріотом Криму, сорок років приїжджає сюди на відпочинок. Тут багато вапняку — геологічної породи, що вбирає вологу. І це зумовлює прекрасний клімат з найбільшою в державі кількістю сонячних днів. З урахуванням цієї особливості і потрібно забезпечувати тут стабільну екологічну ситуацію на багато років уперед.

М. Азаров визнав, що в 2012-му та нинішньому роках зростання економічних показників у країні загальмувалося порівняно з попередніми роками і перебуває на нульовій позначці. І хоч немає зростання, але немає і боргів як зовнішніх, так і внутрішніх. І це вселяє оптимізм у реалізацію планів, які в уряду великі. Потрібно, за словами Прем'єр-міністра, багато зробити для того, щоб перетворити кримські курорти в сучасну лікувально-оздоровчу індустрію. Для цього необхідно розвивати Ялтинський, Феодосійський та Євпаторійський порти, транспортне сполучення, в тому числі реалізувати складний та емкий проект будівництва моста з Керчі в напрямку Північного Кавказу, в якому зацікавлені і ми, і Росія.

«Ми доб'ємося, щоб у Чорне море не надходили неочищені води», — запевнив М. Азаров. Аналізуючи відносини України з Євросоюзом і підготовку до підписання Угоди про асоціацію, 80% якої складають договори про зону вільної торгівлі, він сказав про побоювання європейських партнерів, частка яких у товарообігу України складає більше 30%, що після скасування ввізного мита потік їхніх товарів безперешкодно спрямується в країни Митного союзу, з якими в Україні також вільна торгівля. І відмовлятися від неї — не в наших інтересах, бо це — 40% українського товарообігу. Навпаки, це співробітництво ми прагнемо не лише зберегти, а й збільшувати його масштаби.

Дуже важливим партнером для України є Турецька Республіка, з якою також на стадії завершення перебуває проект створення зони вільної торгівлі. Проблемним в обговоренні

поки що залишається захист ринку сільгосппродукції. В Туреччині, наприклад, добре розвинуте парникове господарство і 70% огірків на українському ринку — турецькі. Однак і у нас останнім часом почав розвиватися цей напрямок.

— Думаю, ми знайдемо компромісне рішення, — сказав М. Азаров, — в одному випадку набудемо, в другому — уступимо. Потенціал нашого співробітництва дуже великий і реалізовуватися буде в різних напрямках від використання ресурсних можливостей Чорного моря в добуванні газу, сильних течій для гідроенергетики до нового розподілу праці, розвитку історичного туризму.

Багато великих інфраструктурних проєктів, в основному в галузях курортного бізнесу і сільського господарства, вже сьогодні реалізуються в Криму. Ці сфери, за словами директора Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України Андрія Єрмолаєва, найбільш привабливі для інвесторів і визначені Стратегією розвитку до 2020 року як ключові, перебувають під патронатом уряду і отримують максимальну підтримку.

10 жовтня Верховна Рада України ухвалила Закон про основи розвитку Автономної Республіки Крим та особливості здійснення інвестиційної діяльності на її території і це відкриває для півострова, що входить сьогодні у трикутник лідерів серед регіонів України за кількістю залучених інвестицій, нові можливості. Голова Ради міністрів АРК Анатолій Могильов назвав напрямки, які визначені як пріоритетні. Це спорудження нових готелів, розвиток альтернативної енергетики, відновлення існуючих з часів колишнього Союзу систем зрошення земель для насадування в степових районах виробництва сільгосппродукції та продуктів харчування.

Учасникам форуму було презентовано сім перспективних інвестиційних проєктів переробки сільгосппродукції, які пропонуються реалізувати на території Криму. Ці та інші моделі інвестиційного прориву для Криму і перетворення України та АРК в «європейську Каліфорнію» — провідного експортера сільгосппродукції в регіоні, кращі практики в розкритті потенціалу туризму та готельного бізнесу обговорювалися на пленарному

засіданні «Макроекономічне бачення та точки зростання регіону».

Територія співробітництва — Крим

У рамках форуму кримський прем'єр А. Могильов провів засідання «круглого столу» «Розвиток міжрегіонального співробітництва в нових економічних умовах: завдання і перспективи» за участі представників ПАЧЕС — Парламентської асамблеї Чорноморського економічного співробітництва з Росії, Туреччини та Азербайджану. Він зустрівся також із Почесним консулом Російської Федерації в Лозанні (Швейцарія) Фредеріком Паулсеном. У ході цієї зустрічі обговорювалися перспективи реалізації в Криму інвестиційних проєктів з розвитку виноробства, створення центрів репродуктивної медицини.

— Це значущі проєкти, і ми готові сприяти в їхній реалізації, — сказав А. Могильов.

На форумі підписано ряд меморандумів. Так, Меморандум про співробітництво між Радою міністрів АРК і Координаційним офісом Турецького агентства із співробітництва і координації в Україні (ТКА) спрямований на забезпечення ефективної реалізації проєктів міжнародної технічної допомоги на території Криму. Цим документом передбачається співробітництво сторін у розвитку інфраструктури освіти, підвищення сільськогосподарського виробництва і розвитку сільських територій, надання консультативних послуг і послуг з навчання, реалізація проєктів з розвитку туристичного сектора України і Туреччини, підтримка громадських організацій і розвиток культурного співробітництва, а також взаємодія в соціальній та медичній сферах.

Згідно з Меморандумом про взаєморозуміння і співробітництво між Радою міністрів АРК і швейцарсько-українським проєктом «Підтримка децентралізації в Україні» DESPRO інвестор в особі керівника Оксани Гарнешь бере на себе обов'язки щодо фінансування 12 проєктів територіальних громад у розмірі 40% від загальної вартості, але не більше 250 тисяч гривень на один проєкт, забезпечити консультативну підтримку і співфінансування двох пілотних проєктів у регіонах автономії з поліпшення водопостачання і водовідведення в розмірі до 850 тисяч

гривень кожен. Укладений меморандум діятиме до 30 квітня 2017 року.

Комплексна реконструкція і модернізація мереж теплозабезпечення є метою Меморандуму про співробітництво зі словацьким ТзОВ «Графобал Груп Енерджи ЮА». У 2014 році компанія планує побудувати на півострові нову котельню, а також реконструювати і модернізувати існуючі системи теплопостачання. Ця робота, а також спорудження нових котельень передбачені на період до 2016 року.

Десять мільйонів гривень планує інвестувати в 2014–2015 роках у регіональну програму соціально-економічного розвитку Криму ТзОВ «ДТЕК». Це найбільша приватна вертикально інтегрована енергетична компанія України, що має лідируючі позиції на її паливно-енергетичному ринку. В ній працює 140 тисяч осіб, у тому числі більше 5,6 тисячі — в «Крименерго».

— «ДТЕК» буде взаємодіяти з органами місцевої влади і громадськими організаціями автономії при розробці програм соціального партнерства та оцінці їхньої результативності, як це відбувається в інших регіонах України, де ми реалізуємо соціальні проєкти, — сказав генеральний директор «ДТЕК» Максим Тимченко. — Наш акціонер Рінат Ахметов поставив завдання перетворити міста бізнесу компанії у найбільш комфортні для проживання. Пріоритетні напрямки для інвестування — енергоефективність у комунальному секторі, охорона здоров'я, розвиток підприємницької та соціальної інфраструктури.

Зі свого боку Рада міністрів АРК зобов'язується в установленому порядку сприяти компанії в реалізації програм і проєктів спорудження та реконструкції об'єктів енергетики на території півострова, зокрема вітряних електростанцій.

У рамках ЧЕФ підписано Протокол № 2 щодо реалізації Угоди між Радою міністрів АРК та Адміністрацією Тамбовської області Російської Федерації. Ним передбачено співробітництво у торговельно-економічній, науково-технічній і гуманітарно-культурній сферах на період до 2016 року.

Завершився форум вперше проведеним такою «Блакитні океани в Чорному морі», учасники якого спільно шукали варіанти інноваційних цінностей для регіону, створення в ньому інноваційного ринкового простору, підготовки автентичних лідерів — конкурентоспроможної робочої сили для глобального ринку праці. А нові формати дискусій сприяли живому спілкуванню та обміну думками, налагодженню ділових контактів в історичній атмосфері Лівадійського палацу.

Валентина НАСТІНА

НОВУ ТА АКТИВНУ ПОЛІТИКУ

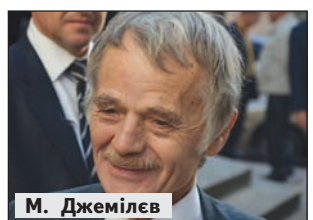
ОБІЦЯЄ ПРОВОДИТИ НОВИЙ ГОЛОВА МЕДЖЛІСУ РЕФАТ ЧУБАРОВ

Новим головою Меджлісу кримськотатарського народу став Рефат Чубаров. На Курултай (загальнонаціональному з'їзді) кримських татар за нього проголосували 126 делегатів, за його опонента Ремзі Льясова — 114. Багатолітній лідер Меджлісу Мустафа Джемільєв від балотування відмовився, але заявив, що наглядати за ним і допомагати новому голові. Рефат Чубаров після обрання пообіцяв нову активну політику, спрямовану на відновлення діалогу з владою та єдності в кримськотатарській спільноті.

Новий Курултай, новий Меджліс, новий лідер кримських татар. Саме те, хто стане новим головою Меджлісу, другим після Мустафи Джемільєва, який понад 22 роки очолював цей представницький орган кримськота-

татарського народу, було головною інтригою 6-го Курултаю кримських татар, що в суботу і неділю проходив у Сімферополі.

Слід сказати, що через позицію Мустафи Джемільєва, який не лише сам не захотів балотуватися, але й відмовився підтримувати жодного з кандидатів, ця інтрига трималася до кінця. Вона посилювалася ще й тим, що Рефат Чубаров перед голосуванням прямо сказав, що не запропонує Ремзі Льясову посаду першого заступника,

М. Джемільєв

Р. Чубаров

хоча саме у такому тандемі їх бачили раніше Джемільєв.

Повідомлення рахункової комісії делегати зустріли оплесками, а Мустафа Джемільєв сказав, що задоволений обранням його наступником Рефата Чубарова. Водночас уточнив — так само був би задоволений, якби головою Меджлісу обрали б Ремзі Льясова. Останній привітав суперника з перемогою і потиснув йому руку прямо на сцені Кримськотатарського театру, де був встановлений стіл президії.

Мустафа Джемільєв заявив Радіо «Свобода», що попередив обох кандидатів: якщо вони інтригуватимуть один проти одного, то він скличе Курултай. «Якщо збереться Курултай і вам висловлять недовіру, а я вимушений буду повернутися, то це означатиме вашу політичну

смерть. Тому зробіть все можливе для єдності, я вам в цьому допомагатиму, щоб у вас все йшло нормально», — сказав Мустафа Джемільєв.

Київська правозахисниця та експерт-конфліктолог Наталія Беліцер називає обрання Чубарова «важким, але мудрим рішенням» делегатів Курултаю перед тими викликами, які зараз стоять перед кримськими татарами. «Нова ситуація потребує більшої гнучкості, більшого занурення в контекст не тільки в Криму та в Україні, а ще й у міжнародний. Тут я дуже високо оцінюю досвід саме Рефата Чубарова. Але водночас висловлюю велику надію, що команда і прихильники іншого кандидата будуть на висоті і зможуть продемонструвати ту саму єдність, так необхідну кримськотатарсь-

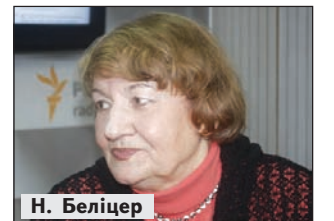

Н. Беліцер

кому народові зараз», — зазначила Наталія Беліцер. Про необхідність єдності всередині кримськотатарського народу і діалогу з владою говорив і новообраний голова Меджлісу Рефат Чубаров. «Треба налагоджувати системну спільну роботу з центральною і кримською владою на тих принципах, які б привели нас до відновлення справедливості, до відновлення прав кримських татар і розвитку Криму та загалом України. Друге, треба завершити роботу з підготовки і проведення Міжнародного форуму з кримськотатарських проблем. Ми

майже біля мети. Потрібна лише чітка позиція України. Ми пояснюватимемо українському керівництву, шукатимемо аргументи, які б дозволили його проведення у першій половині наступного року. І третє, це зміцнення кримськотатарської спільноти з усіх аспектів — гуманітарних, духовних і взаємозв'язків з різними громадськими організаціями і течіями в кримськотатарському середовищі», — заявив Рефат Чубаров.

Присутні журналісти звернули увагу, що Курултай привітали Голова Верховної

Н. Беліцер

Ради України «регіонал» Володимир Рибак та його заступник «свободівець» Руслан Кошулинський, міністри культури і соціальної політики України, лідери опозиційних партій «Батьківщина» та УДАР. Водночас не було ніяких привітань від кримської влади. Ще одна нова обставина — на Курултай запросили лідерів анти-меджлісівських організацій кримських татар, у тому числі — «Міллі Фірка». І їхні представники на запрошення відгукнулися.

Володимир ПРИТУЛА

* * *

Від імені Кримської філії Наукового товариства ім. Тараса Шевченка широкосердечно привітав видатного громадсько-політичного діяча Криму Рефата Чубарова з обранням його головою Меджлісу кримськотатарського народу Петро Вольвач, голова філії, дійсний член НТШ, академік УЕАН. «Бажаємо новообраному керівникові міцного здоров'я, плідної праці, успіхів та тісної співпраці з українськими громадськими організаціями», — говориться, зокрема, у привітанні, до якого долучаються також редакція «КС» та ГО «Українська громада Криму».

Під час голосування

Актова зала університету, в якій традиційно відбуваються засідання НТШ, на цей раз була особливо ошатною та святково-врочистою. У фойє перед нею оргкомітет розгорнув багатющу книжкову виставку як раритетних, так і нових видань НТШ. На виставку потрапила також і нещодавно видана нами унікальна симиренківська праця «Витокі промислового садівництва», якій виповнилося 125 років.

Програма пленарного засідання ювілейної наукової конференції, яка відбувалася в актовій залі Львівського національного університету ім. Івана Франка 15 жовтня 2013 року, була вельми цікавою і насиченою. Головний доповідач, голова НТШ в Україні, доктор історичних наук Олег Купчинський зробив глибокий аналіз п'яти етапів розвитку його діяльності за 140-літній проміжок часу. «Відкрите в 1873 році як літературне Товариство імені Шевченка, від 1892 року перетворене на Наукове товариство імені Шевченка, воно пройшло тривалий і складний шлях та зробило неocenний внесок у розвиток як української, так і світової наукової думки. Нині історію української науки другої половини XIX — початку XX століття неможливо уявити без НТШ, оскільки майже всі процеси в науці, культурі, суспільному житті України відбувалися за його активної участі», — зазначив доповідач.

Не менш цікавою була доповідь президента Світової ради НТШ, академіка НАН України Леоніда Рудницького, який проаналізував діяльність НТШ у далекому зарубіжжі. Саме завдяки зарубіжним осередкам Товариства значною мірою збереглися унікальні видання НТШ та багато важливих архівних матеріалів. А вже багатющу книгозбірню та архів Наукового товариства імені Шевченка розграбували, знищили та вивезли до Росії ще під час російської окупації Львова у Першу світову війну, а потім під час так званого «возз'єднання Західної України» у 1939 році. Новий погляд на роль Тараса Шевченка і Миколи Лисенка у розвитку української національної культури продемонструвала у своїй доповіді дослідниця з Канади Дагмара Турчин-Дувірак.

Широкомасштабну і вельми цікаву доповідь-дослідження «Гуманітарні науки в дослідженнях НТШ» зробив доктор історичних наук, дійсний член НТШ Степан Гелей. Повний текст доповіді дослідник передав до публікації на шпальтах газети «Кримська світлиця».

Доктор філології, голова Крайового НТУ у Польщі Степан Козак розповів про досить плідну діяльність осередку у багатьох наукових та навчальних закладах. За його словами, лише у Варшавському університеті, де створено українознавчі кафедри, навчається понад

300 студентів. Існує навіть величезний конкурс для бажаючих пройти українознавчі курси.

Академік НАН України, голова Крайового НТШ у Словаччині Микола Мущинка поінформувачасників зібрання про глибоке історичне коріння українознавчих досліджень як у Чехії, так і у Словаччині. А вже саме Чехословаччина після поразки української національно-визвольної революції 1917-1920 рр. надала прихисток українській політичній еміграції та інтелігенції.

У перервах між засіданнями я мав приємну нагоду поспілкуватися з багатьма відомими ученими, громадськими діячами та письменниками. Відбулася цікава розмова з класиком сучасної української літератури Романом Іваничуком. Він поцікавився долею переданого до Криму Юнусу Кандиму рукопису його історичної «Мальви». Знаю, що її переклад на кримськотатарську Юнус здійснив. Тож його потрібно шукати в архіві покійного вже поета. Роман Лубківський цікавився життям українців у Криму і обіцяв надіслати свої нові твори до «КС».

Завершальне пленарне засідання Міжнародної ювілейної конференції відбулося 16 жовтня в актовій залі Національного університету «Львівська політехніка». Цей заклад я відвідав уперше. Враження від цієї архітектурно довершеної споруди головного корпусу Політехніки надзвичайне. Він збудований ще за часів Австро-Угорської імперії і є функціонально досконалим. Це справжній храм науки, в якому панує історична пам'ять. До речі, Львівська політехніка розташована на вулиці Степана Бандери. І це не є випадковістю, адже героїчний борець за незалежність України навчався у цьому закладі. Тож цілком закономірно, що його барельєф прикрашає фойє на першому поверсі університету. Вшановані тут і інші визначні діячі національно-визвольного руху. І це, безперечно, сприяє національно-патріотичному вихованню студентської молоді. В університеті зберігають також і власну історичну пам'ять. Другий поверх його перед актовою залю прикрашають висококомітесцькі портрети всіх ректорів. Є меморіальні дошки почесних професорів Львівської політехніки. На них викарбувані імена видатних українських та зарубіжних учених, діяльність яких переплітається з університетом. Думаю, що якимось незатишно почуватися серед цих світлів науки лише одне «орля з кучмівського гнізда» — Володимир Литвин, який потрапив туди за посадою, мабуть, коли він був Головою Верховної Ради України.

Актова зала Національного університету «Львівська політехніка», де відбувалося завершення засідання Міжнародної ювілейної наукової конференції, — справжній витвір архітектурного мистецтва. Відчувається, що над її художнім оздобленням працювали видатні митці. Розповідають, що університет іноді відвідував сам імператор Австро-Угорщини. І тоді вчена рада, на якій він виголошував промову, проходила стоячи та у бліц-режимі.

Упродовж трьох днів ювілейних заходів відбулися не лише пленарні засідання, але проводилась робота у багатьох комісіях: археографічній, історичній, етнографічній, фольклористичній, філософській, мовознавчій, всесвітньої літератури, бібліографії і книгознавства, архітектури і містобудування, театрознавчій, геологіч-

Зустріч з академіком Ігорем Юшовським

ній та фізики Землі, екологічній, лісівництва та інших. Засідання проводилися у різних навчальних та науково-дослідних установах міста. Тож ювілейними заходами упродовж трьох днів був охоплений весь Львів.

На завершальному зібранні у Національному університеті «Львівська політехніка» голови комісії звітували про їхню діяльність. Загальний звіт про перебіг ювілейних заходів НТШ зробили голова Наукового товариства Олег Купчинський та його заступник Роман Кушнір. Потім розпочалися виступи учасників конференції. Надавали слово також Крайовим осередкам НТШ. Мав слово і я. Розповів про діяльність кримського осередку та особливості його діяльності у шкільно-зростаючому Криму і за відсутності будь-якої підтримки з боку владних структур. Головними пріоритетами діяльності всієї української громади Криму та Кримської філії НТШ, як однієї з її складових, є боротьба за створення україномовних шкіл, дитячих садочків, створення україномовного інформаційно-культурного простору, надання автономії українського обличчя. Кримський осередок спільно з іншими українськими громадськими організаціями веде активну підготовку до загальнонаціонального свята — 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка. Нам хотілося б, щоб кримська влада зрештою дослухалася до тих пропозицій, які українська громада Криму та науковці запропонували здійснити до славного ювілею. Йдеться перш за все про належний, гідний стан усіх Шевченківських об'єктів на території Криму: парку культури, міського будинку культури, бібліотеки, впорядкування занедбаної вулиці на околиці м. Сімферополя. На наше тверде переконання, як у Сімферополі, так і в інших містах у ювілейний рік мають з'явитися нові об'єкти з іменем Великого Кобзаря: пам'ятник та проспект у центрі міста, школа та Український театр його імені. Ювілей Тараса Шевченка, який Президент України запропонував провести спільно з країнами СНД, — це ще один привід надати кримській автономії українське обличчя та гідно увічнити його ім'я на півострові.

Учасники міжнародної конференції, присвяченої 140-річчю НТШ, підтримали нашу пропозицію провести у березні-травні наступного року вшанування на державному рівні 60-ліття входження Криму до складу України. Наукове товариство імені Тараса Шевченка спільно з іншими організаціями до цієї дати буде ініціювати проведення низки наукових конференцій, «круглих столів», прес-конференцій та наукових публікацій у кримських та українських ЗМІ.

Учасники міжнародної ювілейної конференції та керівництво НТШ в Україні схвально зустріли нашу пропозицію про проведення у Львові Шевченківських роковин, виставки української вишивки видатної майстрині, Героїні України Віри Роїк. Зазначена пропозиція узгоджена з синодом вишивальниць Вадимом Роїком.

Тож українці Криму кажуть гостинному Львову: до нових зустрічей!

Петро ВОЛЬВАЧ, голова Кримської філії НТШ, дійсний член НТШ, член НСПУ, академік УЕАН

ІСТОРІЯ З ПРОДОВЖЕННЯМ

«ЩОБ НЕ ПОКРИТИСЯ РЯСКОЮ...»

У цій публікації від 18 жовтня висловлювалася стурбованість щодо долі афганського руху в Криму, поміркано опозиційного, на чолі з ним народним депутатом від партії «УДАР» Сергієм Куніциним, який створив на основі цього руху партію афганців.

У четвер, 17 жовтня, в передачі ДТРК «Крим» «Відкрита політика» афганцям «ненав'язливо» пропонувалося переобрати багаторічного свого голову і замінити його на провладну людину, котра буде працювати в щільному контакті з кримським Партією регіонів. Бо навіщо їм Куніцин у Києві, який тим більше потоваришував з «бандерівцями»? І я навіть не про те, що до зірки світового боксу, Героя України Віталія Кличка таке «звання» аж ніяк не клеїться, а про те, що вже за тиждень мужні воїни-афганці стали «тушками», благородно здавши свого лідера за його відсутності. Пам'ятаю Сергія Куніцина, який колись був прем'єр-міністром Криму, як прогресивну виважену людину. Розумію також, що афганці, окрім тих, хто став інвалідом, люди здебільшого не бідні: вони і працюють, бо ще у квітучому віці, і користуються пільгами. То невже продалися за якийсь дрібні подачки, котрі теж не гарантовані?

А під приїлком у влади — кримські татари, які готуються до виборів свого представницького органу — Меджлісу. Це стало зрозумілим після наступної передачі «Відкрита політика», де були представлені всі опозиційні до цього органу кримськотатарські сили, навіть ті, які мають мінімум симпатиків. Меджліс представляла людина, котра теж належить до опозиції, щоправда, внутрішньої, із трьох осіб. Не знаю, чи запрошувалися інші його представники і чому, якщо так, вони телеєфір проігнорували, але на найбрудніші звинувачення відповіді було нікому. Як правило, виховані люди не дозволяють собі подібного у відсутності тих, кого звинувачують. Втім, телеглядачі почули, що саме Меджліс «перерізає всі фінансові потоки», а допомога, яка надходить від мешанців, осідає в банку, що належить голові Меджлісу Мустафі Джемілеву. Згадали навіть про баранів (курбанів), які були передані на мусульманське свято Курбан-Байрам турками і яких не

відомо, хто з'їв. Все це звучало якось не по-людськи, зважаючи на те, що сім'ю Мустафи-ага нещодавно спіткало горе, пов'язане з сином, а трохи раніше — трагічна загибель онуки. Говорилося також про дуже низький рейтинг Меджлісу у народу. А хіба ж ми не знаємо, що такі результати опитувань, які насправді проводилися або не проводилися, і є запорукою реального зниження рейтингу, бо невпевнені в собі люди, як правило, орієнтуються на більшість.

Тож не здивуюся, якщо наступний склад Меджлісу теж очолить представник Партії регіонів, який посприє самоліквідації цієї «нелегальної» організації, котра була і є головним боєм кримської влади різного складу.

І навіть якщо б життя кримських татар після цього в чомусь дійсно покращилося, було б шкода, що цей волюблений нескоримий народ, котрий пройшов надзвичайні випробування, так просто втратить своє обличчя... А ще обурює відкрита маніпуляція людьми через ЗМІ.

Так, ми вже колись були однодумцями, але з того не вийшло нічого путнього. Невже нас знову хочуть усіх тримати під контролем, як того прагнула радянська влада? Але ж вона не була клановою й олігархічною, а найвища зарплата була лише в чотири рази вищою за мінімальну, а тепер — більш як в сорок. І всі ми добре розуміємо, що накопичення коштів у «верхах» відбувається не заради спільного блага — ці мільйони і мільярди осідають в кишенях окремих осіб, які прагнуть заручитися всебічною підтримкою задля власного комфорту. Тим більше, що у владних колах чимало різноманітних «анісімів» — про депутата на таке прізвисько, що займався рекетом у 90-ті роки, а сьогодні лише розширив свої «повноваження», зараз точиться багато розмов. Тож ідея консолідації нації має співіснувати з ідеєю збереження і розширення демократичних інституцій, що гарантуватимуть присутність різних поглядів і підходів — аби не булькнути в болото.

Тамара СОЛОВЕЙ

P. S. А кримськотатарський народ таки обрав головою Меджлісу заступника Мустафи Джемілева Рефата Чубарова, а не якусь «тушку»!

У КИЄВІ ВІДБУЛАСЯ ПРЕЗЕНТАЦІЯ ПОЛІТИЧНОГО БРЕНДУ «ПРАВІ»

Серед тих, хто увійшов до ініціативної групи зі створення нового політичного бренду: Володимир Огризко (дипломат з 30-річним стажем, экс-міністр МЗС), Володимир В'язівський (народний депутат V-VI скликань), Марія Білінська (юрист, віце-президент Фонду доброчинності та гуманітарної допомоги ім. М. Бойчишина), Олександр Савченко (екс-заступник голови НБО, професор), Андрій Ніцой (директор Центру стратегічних розробок), Василь Зеленчук (депутат Севастопольської міської ради).

На презентації були представлені основні програмні тези «ПРАВИХ» (детальніше — на сайті www.pravi.org.ua). Зокрема, наголошувалося на тому, що нова політична буде сповідувати «україноцентризм, неоконсерватизм і принцип вільної ринкової економіки». У майбутньому «ПРАВИ» обіцяють переписати Конституцію та перетворити Україну на парламентсько-президентську республіку.

Володимир Огризко у своєму виступі акцентував увагу на питанні підвищення національної свідомості. «ПРАВИ» повернуть українцям відчуття господаря на своїй землі та гордість за свою націю, а також повернуть українців обличчям до світу.

Один з виступаючих — Олександр Савченко заявив, що метою «ПРАВИХ» є збільшення прошарку середнього класу (тих, чий щомісячний дохід становить від 8-10 тис. грн. до 50-100 тис. грн.), щоб до нього належали не лише підприємці, а й лікарі та вчителі. А ще обіцяв провадити зміни до пенсійної системи. «У нас сьогодні одна працююча молода людина утримує одного пенсіонера. Притому, що на Заході один працюючий утримує 2-х, а то й більше людей похилого віку». Пенсійні проблеми «ПРАВИ» планують вирішити шляхом збільшення тривалості життя в Україні: чоловіків — до 80 років, жінок — до 85 років. Після чого — підняти пенсійний вік для всіх до 65 років.

Андрій Ніцой акцентував розмову на президентських виборах, на яких, за його словами, новостворена політична висуватиме свого кандидата. «Перемога у 2015 році нам потрібна не для самолюбвання, а щоб обраний президент провів структурні реформи», — зазначив він, поставивши за приклад реформи Конрада Аденауера, Шарля де Голля, Маргарет Тетчер та Михайла Саакашвілі.

Як звучало у виступах членів ініціативної групи політсили, вони не залежатимуть від олігархів. Також не матимуть єдиного лідера. Наразі для створення політичного бренду представники збирають підписи громадян, які підтримують їхню програму.

Владислав ХМЕЛОВСЬКИЙ, учасник презентації політичного бренду «ПРАВИ»

м. Сімферополь

Дійсні члени НТШ, академіки Петро Вольвач і Роман Яремійчук з нагородами — ювілейними медалями НТШ

ПОГИБОША, АКИ ОБРИ...

Цікаво, якими були ці люди, де проживали і чому залишили пам'ять про себе тільки в цьому старослов'янському вислові? Хто їх знищив, а якщо тут і немає конкретного винуватця, то з чієї «мовчазної згоди», завдяки чієму невтручання вони зникли з лиця Землі?

Та хіба ж тільки обри? Скільки народів пройшло сумною чередою і розтануло в п'їтмі невідомого! Але, як правило, тут не обійшлося без воєн, збройних конфліктів, а то і без більш-менш вдалих спроб геноциду. Та що фантазувати про маловідоме, якщо вже стільки років не припиняється ізраїльсько-палестинський конфлікт, жевріє напруга в турецько-вірменських стосунках, а Грузія так і не може порозумітись з Абхазією?

Так, наше життя сповнене конфліктних ситуацій, а історія — це просто життя на великій часовій відстані. І як можна «віднайти безконфліктну історію» (про таку мету своєї роботи я почула від учасників «Діалогу істориків» ще взимку), аби вона була однаково сприйнятною для агресорів і їхніх жертв, ініціаторів етноциду і тих, кому вдалося вижити, чи то їхнім нащадкам? Тоді засідання викликало у мене відвертий скепсис, а те, що за столом сиділи кримські історики, яких, здавалося, можна було б звести разом тільки в кайданках, пояснила собі добрим фінансуванням проекту «Кримський політичний діалог» Міністерством іноземних справ Фінляндії та ініціаторами його створення — міжнародним миротворчим інститутом ПАТРИР.

Та ось в березні цього року в селищі Пішане відбулася міжнародна конференція проекту «Кримський політичний діалог» «Суперечлива історія та гармонізація міжетнічних стосунків: шляхи до діалогу», а 16 жовтня збірник, підготовлений за матеріалами цієї конференції, було презентовано в Таврійському національному університеті для викладачів, студентів-істориків та журналістів. А головне для мене, що я змогла з нею ознайомитися особисто та поспілкуватися з координатором Таврійської гуманітарної платформи Андрієм Іванцем — одним із чотирьох істориків, що презентували ці документи (окрім пана Андрія були присутні ще Андрій Мальгін, Олександр Форманчук та Рефік Куртсеїтов).

Скажу одразу — погляд мій на діяльність «Кримського політичного діалогу» суттєво змінився. У всякому разі, в нинішньому моєму баченні — це не заробітчання чи фарисейство, а шира, хоч, можливо, і наївна спроба, якщо і не зробити неможливе, то хоча би просунути на цьому шляху суттєво вперед. І кожен рух у цьому напрямку вартий того, щоб замість критики додати йому хоча би трішечки і власної енергії.

А основні принципи «Діалогу істориків», викладені в збірнику, такі: «правда понад усе», «правда і політкоректність нероздільні», «досягнення майстерності в ремеслі історика», «пошуки правди в

діалозі», «багатовимірний погляд на історію Криму» і «розділення історії та історичної публіцистики». Та не вони мене вразили. Бо якщо «права понад усе», то все інше може і не знадобитися, в яку обгортку не загорни цукерку, це вплине лише на бажання її споживати, а не на смак. Втім, матеріали конференції мене переконали, що навіть бажання просто чути одне одного і вживати загальноприйнятну риторику іноді для ворогуючих сторін виявляється просто неможливим. Це стосується, наприклад, ізраїльсько-палестинських відносин. Їм присвятили свої виступи Аднан Мусаллам, професор Віфлеємського університету на Святій землі, ведучий проекту з ізраїльських та палестинських істориків нарративів (Палестина) та Ейал Нехев, професор університету Тель-Авіва, старший науковий співробітник, ведучий проекту з ізраїльських і палестинських історич-

збутися «ізраїльських», а з іншого боку, — «арабських банд». І все це щось таки означає, зважаючи на те, що між народами постійно точиться війна. Та і причина її — не у далекому минулому, як то буває, вона є і залишатиметься актуальною як для нинішніх, так і для майбутніх поколінь, оскільки держава Ізраїль була утворена на землях, що належали арабам і були ними населені. Останньою краплею, що переповернула чашу терпіння і переконала євреїв у необхідності за будь-яку ціну мати свою країну, став Голокост. Отже, трактування цієї події арабами і євреями різняться, але до цього питання історики підійшли таки делікатно. Втім, все одно спільного тексту не вийшло. В трьох буклетах було розміщено два варіанти історії, і найбільшим успіхом, якого вдалося домогтися, стало те, що вони не містять образ і провокативних висловлювань на адресу свого вимушеного сусіда під спільною обкладинкою.

Цікавою, але значно менш напруженою була грузино-абхазька ситуація. Миротворцем щодо погляду на історію тут стала людина з абхазько-грузинським корінням, науковець Георгій Анчабадзе. Він був і дуже авторитетного роду, і його важко було звинуватити в упереженості на користь тих чи інших своїх предків. Та і сутність конфлікту була швидше надуманою, емоційною, бездоказовою, ніж такою, що дійсно того варта. Полеміка велася навколо того, який народ з'явився першим на цій території і має більше історичних прав. Згодом абхазів звинуватили також у прихильності до Росії. В середині вісімдесятих з'явився перший підручник з історії Абхазії, спірні місця в якому розглядалися грузино-абхазькою комісією. Втім, протистояння дедалі поглиблювалися, на теренах абхазької автономії пролилася кров. Автор статті зауважує: «Людина завжди суб'єктивна в тій чи іншій мірі. Але важливо, щоби вчений був чесним, насамперед, перед самим собою і пропонував громадськості історично коректну інформацію».

Конфліктом «середньої глибини» щодо підстав його виникнення я б назвала той,

що лежить в основі турецько-вірменських стосунків, про які розповідає в збірнику Надзвичайний і Повноважний Посол Вірменії, професор Єреванського державного університету Давид Оганесян. Йдеться про визнання геноциду вірмен в Османській імперії турецькою верхівкою. Так, трагедія дійсно мала місце, але в далекому минулому, тож важливо просто проговорити ситуацію, з'ясувати стосунки і налагодити міждержавні відносини. Але ж нинішнє покоління турок і сьогодні сприймає падіння Османської імперії як національну трагедію, а народи, які намагалися звільнитися від турецького ярма, — як своїх ворогів, дарма що вони зазнали неоправданих втрат.

Що вже тоді говорити про ситуацію, пов'язану з Другою світовою війною! І хоча її рани ще кривавлять не на одному континенті, Німеччина змогла здобути неперевершений міжнародний авторитет, відмежувавшись від фашизму і назвавши речі своїми іменами. Замість того, щоб ставати в позу, вона почала спокутувати провини гітлеризму перед євреями, визнала і свою відповідальність стосовно колишніх подій, пов'язаних з Османською імперією. Тож напрошується висновок: там живуть дійсно розумні люди і правлять розумні вижені політики, і Бог їм допомагає.

Щодо Криму, то, на мою думку, стати «гарячою точкою» йому не загрожує, і тут, як і в Південному Тіролі, де автори проекту вважають ситуацію найближчою до нашої, створення спільного підручника не така вже й велика проблема. Тим більше, що він і був спільним з радянських часів, та й сьогодні його затверджують в Міністерстві освіти України, а не в Меджлісі чи в партії «Свобода». Школярам навпаки варто було б знати більше про історію свого народу. І якщо її перепишуть, то не під представників тієї чи іншої національності, а кожну владу під себе. Недарма ж по Сімферополью вже забігали синьо-білі тролейбуси і автобуси, що, як повідомив знайомий водій, нібито мають безпосередній стосунок до бізнесу президентської сім'ї! Це навіть крутіше, ніж помаранчеві шарфики і пакети. Та нехай собі тішаються.

Втім, кримська влада готова видати таку «безконфліктну» книгу та ще й тритомник

«причесаної» історії. Та попри цю об'єднаних ініціативу десь паралельно діяв і діятиме у нас та у світі принцип «розділяй та володарюй»: розділили народ на татар і слов'ян, на «кацапів» і «хохлів», на багатих і бідних, на спритників і «лохів», котрі самі не здатні до обману, тому довіряють іншим, на молодих і старих (останні далеко не в фаворі), на представників різних віросповідань і конфесій. І будуть мусульмани сплювати хрести (бо вищий за мусульманську мечеть!), а хтось інший — палити мечеті і корани. Й буде людям здаватися, що їхнє життя дійсно наповнене якимсь реальним важливим смыслом. Так колись в українських селах замість материнської груді пхали дитині в рота ганчірку, намочену цукровим сиропом, — аби вона тільки не плакала.

Ось і ми «смокчемо ганчірку» і не дбаємо про своє майбутнє, не беремо участі в його розбудові. Бо роблять це замість нас (але не для нас) якісь ляльководи, оточивши себе рідними, близькими і просто корисними людьми. Ось чому кращі представники людства споконвіку і намагалися розбудити від духовної сплячки та об'єднати громаду. Адже справжні конфліктні ситуації, що лишилися в минулому, не варті того, аби їх фетишизувати.

І не потрібно чіпляти «комуняку на гіляку», бо той, хто, можливо, цього заслуговав, уже давно відзвітував за свої дії перед Господом. І не варто відлякувати людей доречним і недоречним оспівуванням тих, до кого в суспільстві неодноразово ставлення. При всій повазі до них, зберігаючи їхню пам'ять, доречно пам'ятати, що ці події — вже в минулому, де нічого не змінити, і бодай в ім'я тих, з

приводу кого стільки суперечок, дбати про майбутнє народу, якщо він довірив вам свою долю. Але депутати від ВО «Свобода» (це камінець, насамперед, в їхній город), здається, почуваються впевнено, лише перевіши розмову в історичну площину, а люди ж чекають від них змін щодо свого майбутнього. І минуле не має його зумовлювати, простягаючи туди свої здебільшого закривавлені руки, на століття розділяючи людей на своїх і чужих.

«Прошаємо і просимо прощення!» — цю фразу, з якою вперше звернули польські єпископи до німецьких, мали б повторити багато народів і національно-політичних груп, аби поставити крапку там, де ще недавно крапали сльози. Проте прощати важко, набагато важче, ніж «випустити пару» в бік інакомислячих і знову кипіти. Для цього треба бути людьми високого гатунку.

Як стало відомо із матеріалів конференції, ізраїльський психолог Бар-Она взяв інтерв'ю у 58 дітей нацистів. Це стало ще одним кроком задля того, аби поставити крапку. Спектакль за цим сценарієм поставили в Росії. Та Михайлу Калужному і Олександрові Поліванову була потрібна ще й своя, вітчизняна крапка, і вони створили спектакль, героями якого стали нащадки одіозних особистостей Радянського Союзу, під назвою «Другий акт. Внуки». Автори вважали, що лише усвідомивши, давши оцінку рідним людям у світлі певних подій, можна було звільнитися від цього важкого спадку. Та офіційна позиція Кремля залишилася іншою. На запитання щодо спільного підручника з історії президент Путін відповів: «Без офіційної оцінки немає розуміння того, що відбувалося з

нашою країною впродовж минулих століть». Це теж — до тези: розділяй і володарюй. Тому мало надій, що незабаром припинять розплачуватися за наслідки такої, донедавна колоніальної політики «инородцы», як це сталося в підмосковному Бірюльово, де вбивство росіянина потягло за собою бунт і погроми, спрямовані на викорінення заробітчан неслов'янського походження. Тож зусилля іноземних миротворчих організацій дуже актуальні і для Росії. А досвід такої роботи мав би знайти шлях до кабінетів політиків, які пишуться тим, чого варто соромитися.

Тамара СОЛОВЕЙ

На фото: Андрій Іванець; Рефік Куртсеїтов та Олександр Форманчук; учасники міжнародної конференції в с. Пішане

«ГРУЗИНИ СКАЗАЛИ НІМЦЯМ, ЩО ПЕРЕСТРІЛЯЮТЬ ЇХ УСІХ, ЯКЩО БУДЕ ХОЧ ОДИН ПОСТРІЛ В БІК УПА...»

З кожним роком стає все менше і менше вояків УПА. Особливо тих, хто брав безпосередню участь у боях і пам'ятає становлення Української повстанської армії. Тому, коли мені зателефонував приятель і сказав, що є можливість поспілкуватися з чудовою молоддю, а також з подружжям Мартинюків з Володимира-Волинського, я роздумував лише декілька хвилин. А подумати таки було треба, бо я саме сидів у кав'ярні, розмовляв з цікавим донецьким журналістом. Але оскільки час нашого спілкування підходив до кінця, а дикто-

фон і фотоапарат були при мені, то я вирішив їхати на Волинь негайно. Тим паче, що перед тим писав про патріотів з Новоград-Волинського (це Житомирська область), а тут, бачите, навіть назви міст перегукуються! Інтуїтивно відчув: буде в тому якась журналістська родзинка! І мій донецький колега зрозумів мене, коли я сказав, що маю шанс потрапити на дизель-поїзд Львів-Ковель. Побажавши одне одному доброго здоров'я і успіхів, ми розсталися. У дизель я заскочив перед самим відходом, а наступного ранку вже розмовляв з Петром і Ольгою Мартинюками. Спочатку я попросив Петра Пилиповича розповісти про те, як він опинився в УПА.

— Не випадково потрапив, — почав свою розповідь ветеран визвольних змагань, — бо мій старший брат Василь вступив до ОУН ще в 1939 році. Саме він познайомив мене з групою цікавих хлопців. Після цього знайомства я вирішив допомогати українським патріотам. Першим осередком опору в наших місцях було село Вовчак. Там уже в 1942 році була УПА. Я приєднався до повстанців у 1943 році. Зараз багато говорять про українсько-польський збройний конфлікт і про нібито «геноцид» польського населення, в якому винні українці. Я з цього приводу можу сказати так: вони почали першими. Навколо костелів почали копати окопи, робити укріплення — саме так вони приготувалися оберігати свою польськість, хоч ніхто з українців їх і не чіпав. Почали завозити в такі «пляцувки» зброю... Знаєте, червоні партизани також серйозно допомагали полякам зброєю. Бо дуже хотіли послабити український повстанський рух. Адже якби він посилювався, то неминуче перекинувся б у східні області України. А так всі сили нам довелося кинути не лише на німців, але й на Армію Крайову. А спочатку у нас були навіть переговори з поляками, мовляв, і ми, і ви є тепер поневолені німцями. То чому ми будемо між собою воювати? Давайте будемо бити німця разом! Деякий час такі настрої були, тому до нас прийшло кілька поляків. Потім з такими проукраїнськими поляками почало активно працювати

польське підпілля, польський провід. Мовляв, Волинь — це польська земля, тому справжній поляк повинен йти до Армії Крайової, а не до українських збройних формувань. І тоді вже почалося різке розмежування. До речі, зробиючи настанови свого уряду у вигнанні, поляки першими почали знищувати свідомих українців, навіть паляти їхні садиби, — щоб і духу українського не було на Волині...

Цікавий штришок, правда? Поляки були в УПА, хай навіть у невеликій кількості і лише на початку. Але цей факт говорить про те, що в українському націоналістичному середовищі попервах зовсім не було полоніфобських настроїв. Потім кажу панові Мартинюку, що мене завжди цікавили «інтернаціональні» курені в УПА. Адже нині відомо, що в лавах УПА були татари, черкеси, азербайджанці, казахи, узбеки, грузини... Розпитую Петра Пилиповича: що він знає про такі курені? Поки повстанець збирався з думками, до його оселі завітала велика група молоді — члени Унівського братства. Згодом усі розмістилися за великим столом і ніби перетворилися на єдину велику родину. Це треба було бачити... Втішени господар, не забувши про моє запитання, розповідає:

— Можу описати один бій, який, власне, і не відбувся, але тоді лави УПА поповнилися грузинським підрозділом у складі 25 чоловік. Йшов 1943 рік. Наша розвідка доносила, що в напрямку села їде колона німців у складі легкової машини і трьох вантажних. Вантажівки були вкриті брезентом, тому ми не знали, що там. Було у нас два кулемети, два автомати, а решта — гвинтівки. Коли машини наблизилися, ми зробили декілька пострілів, але так, щоб нікого не зачепити — тобто стріляли по верх машин. Машини розвернулися і поїхали у зворотному напрямку. А українці були кращими, розуміли, що під час війни всяке буває і намагалися не проливати марно людської крові. І цим вони дуже відрізнялися від червоних. Ми роззброїли полонених (набрали 9 підвод зброї!) і відвели в село Павлівку, де було лісицтво. Там було вирішено німців відпустити. А ось грузини висловили готовність приєднатися до повстанців. Їх розподілили по кілька чоловік по наших сотнях. Така була лінія в УПА — об'єднувати представників усіх пригноблених в СРСР народів. Цього, до речі, ніколи не робили поляки, бо довіряли лише своїм.

Молоді активісти Унівського братства не лише слухали, але й робили помітки, записували на диктофон. Я в цей час подумав: навряд чи їм буває так цікаво на уроках історії. А тут живі ветерани національного руху, та ще й ровесники, однодумці навколо! Розповів я молодим про добрі справи Новоград-Волинського братства ОУН-УПА і наголосив, що там також спостерігається приплив молоді. Активісти братства зацікавилися новою темою і вирішили якнайшвидше навести мости з патріотичною Житомирщиною. А потім розповіли про свої добрі справи. Говорили про це з гордістю, мовляв, наших націонал-патріотів найчастіше цікавлять лише «безпроблемні», тобто транспортно-бильні ветерани визвольних

Родина Мартинюків

змагань. Про зовсім стареньких і немічних волюють не згадувати. А ось у членів Унівського братства й до таких руки доходять. Мені цікаво було поспілкуватися з Миколою Бурдяком — речником Унівського братства. Він розповів про свої враження:

— Вражає те, що Петро і Ольга Мартинюки з моменту одруження ніколи не сварилися. Ми побачили тільки взаємну повагу і теплоту. А прожили вони вже 60 років разом. Тому для мене і моїх

однолітків ці люди — приклад для наслідування. І не лише того, як треба боротися за право на людську гідність, за свій народ, але і як прожити в любові та злагоді ціле життя.

Далі 15-річний Микола Бурдяк розповів, що у Львові йому і колегам пошастило привітати з 71-ою річницею створення УПА легендарних зв'язковиків Романа Шухевича — Дарію Гусяк та Ольгу Гльків, охоронця головного командира УПА Любомира Полюгу, офіцера УПА Антона Гаранжу, більшість з цих людей вже не виходять з дому і не беруть участі в офіційних заходах. Зате, на переконання Миколи, особисте знайомство з такими людьми надихає молодь жити не для себе, а для добра свого народу. Виявляється, учнівські активісти ходили, записуючи спогади, від села до села, іноді долаючи по 10 кілометрів пішки. Найбільше вразила Миколу подорож з однокурсниками до його прабабусі в село Бунів, що на Львівщині. Учень пригадав:

— Досі я ніколи не питав старших людей, родичів про війну, про наше минуле. А тут — відкриття за відкриттями!

Десятикласник виявив, що лише в бабусиному селі є три колишні політичні в'язні. Микола пригадає, що найбільше вразила його розповідь про те, як енкаведисти після війни з кулемета розстріляли образ Матері Божої, відображений на дереві на краю села. Це, на переконання речника Унівського братства, свідчить про те, що «всюди можна знайти і записати вражаючі історії, і це треба робити, не відкладаючи». Одне слово, моя поїздка була надзвичайно корисною, адже я не лише поспілкувався з ветеранами, але й переконався, що у нас чудова молоддь, яка вже навчилася ефективно працювати у певних напрямках. Дуже хочеться, щоб приклад Унівського братства підхопив якомога більше молодих людей.

Сергій ЛАЩЕНКО
Володимир-Волинський
— Львів

Микола Бурдяк і Уляна Ковальчук з Дарією Гусяк

му напрямку. Але доброї дороги там не було, тому машини виїхали на горбок і... забукували. Висипали звідти солдати, штовхають машини, але не стріляють, не стараються вести бою. Нарешті витягли ті вантажівки з баюр, повсідалися і поїхали, віддаляючись від нашого села. Їхали дуже повільно, бо дорога була розбита. Ми посідали на підводи і — за ними. І ось раптом німецька коло-

на зупиняється, і ми бачимо, що солдати піднімають білий прапор! Група наших вояків пішла на переговори. Виявилось, там було тільки 25 чоловік німців, а решта — грузини. Кавказці відразу зрозуміли, що перед ними вояки Української повстанської армії. І сказали німцям, щоб ті не стріляли, бо перестріляють їх усіх, якщо зроблять хоч один постріл в бік УПА. І додали, що якби були оточені червоними партизанами, то нізачо не здалися б, бо знали: їх знищать як...

зрадників. А українці були кращими, розуміли, що під час війни всяке буває і намагалися не проливати марно людської крові. І цим вони дуже відрізнялися від червоних. Ми роззброїли полонених (набрали 9 підвод зброї!) і відвели в село Павлівку, де було лісицтво. Там було вирішено німців відпустити. А ось грузини висловили готовність приєднатися до повстанців. Їх розподілили по кілька чоловік по наших сотнях. Така була лінія в УПА — об'єднувати представників усіх пригноблених в СРСР народів. Цього, до речі, ніколи не робили поляки, бо довіряли лише своїм.

Молоді активісти Унівського братства не лише слухали, але й робили помітки, записували на диктофон. Я в цей час подумав: навряд чи їм буває так цікаво на уроках історії. А тут живі ветерани національного руху, та ще й ровесники, однодумці навколо! Розповів я молодим про добрі справи Новоград-Волинського братства ОУН-УПА і наголосив, що там також спостерігається приплив молоді. Активісти братства зацікавилися новою темою і вирішили якнайшвидше навести мости з патріотичною Житомирщиною. А потім розповіли про свої добрі справи. Говорили про це з гордістю, мовляв, наших націонал-патріотів найчастіше цікавлять лише «безпроблемні», тобто транспортно-бильні ветерани визвольних

ВИСТАВКА РУКОДІЛЛЯ ЖІНОК-ПОЛІТВ'ЯЗНІВ РАДЯНСЬКИХ ТАБОРІВ

«Моє серце рветься на волю» — під такою назвою у Тернополі з нагоди свята Покрови та 71-ої річниці з часу утворення Української повстанської армії була відкрита виставка рукоділля жінок-політв'язнів радянських таборів, повідомляє кореспондент Укрінформу.

«Серед експонатів — вервечки із висушеного хліба, серветки із Божою Матір'ю та ангелом, іконки, вишиті кісточками з риби. Кожен із цих свідчень поневірянь патріотів мав оберігати їх від небезпек, служити їм духовною опорою. Виготовлені ці речі у таборах ГУЛАГу в післявоєнні роки», — розповіла громадська активістка, колишня в'язень політтаборів Ольга Жулковська.

НА СУМЩИНІ ВІДКРИЛИ ПАМ'ЯТНИК ВОЙНУ УПА

На Сумщині в селі Вовківці Роменського району відкрито пам'ятний знак останньому командирі Роменської бойвки УПА в часи Другої світової війни Миколі Цупу.

Як повідомили УНІАН у Сумській обласній організації ВО «Свобода», пам'ятник відкрито в рамках відзначення урочистих заходів, приурочених до свята Покрови та вшанування пам'яті вояків національно-визвольної боротьби за незалежність України.

Зокрема, дубовий хрест встановили на місці, де знайшли понівечене тіло Цупа, якого вбили після жорстоких тортур працівники НКВС.

У церемонії відкриття пам'ятного знаку взяла участь народний депутат Ігор Мірошніченко, заступник голови ОУН(б), народний депутат Олег Медуниця, а також духовенство і громадськість. Довідка УНІАН. Михайло Цуп — уродженець Роменського району, який очолював бойвку УПА. Завданням загону було проведення збройних акцій проти установ та представників радянської влади, що були відомі своєю жорстокістю стосовно місцевого населення.

«ХОЛОДНИЙ ЯР» ЗБИРАЄ КОШТИ НА ПАМ'ЯТНИК СІЧОВИКУ ГАВРИЛКУ

На Прикарпатті та Львівщині відбулися презентації документального фільму «Степом і шаблею», аби активізувати збір коштів на пам'ятник Михайлові Гаврилку у Болехові. Про це повідомив у прес-релізі Історичний клуб «Холодний Яр».

«Вже зібрано 200 000 грн., але треба ще стільки ж, щоб «одягнути» пам'ятник у бронзу», — зазначили холодноярівці.

Пам'ятник Михайлові Гаврилку створив львівський скульптор Василь Ярчак.

В українську історію Гаврилку увійшов як скульптор, художник та організатор війська — Українських січових стрільців (УСС), Сірої дивізії Армії УНР та повстансько-партизанських загонів. Хоч родом Гаврилко з Полтавщини, але саме в Болехові розквітнув його талант: напередодні Першої світової війни Гаврилко творив тут свою Шевченкіану, а в лавах УСС 1915 року звільняв місто.

Учні та ветерани дивляться презентацію

28 ЖОВТНЯ – ДЕНЬ ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ ВІД НІМЕЦЬКО-ФАШИСТСЬКИХ ЗАГАРБНИКІВ

Іван Карпович МЕЛЬНИКОВ народився в 1927 році на Вінниччині. Письменник, журналіст, людина, яка вважає своїм обов'язком розповісти молоді правду про Велику Вітчизняну війну, про юних героїв тих років (серед них був і сам автор, який знає війну не з чуток) та про їхні подвиги. А про ту роботу, яка була його професією, знає небагато хто. А між тим, цій професії — медицині він присвятив більше тридцяти років свого життя.

Іван Карпович належить до того покоління, яке восени 1944 року було останнім призовним віком та пішло на фронт. Взятий участь у розгромі фашистської Німеччини, його ровесники разом з іншими фронтовиками були перекинуті на Далекий Схід на війну проти імперіалістичної Японії. У складі Тихоокеанського флоту молодий моряк Ваня Мельников брав участь у боях з японськими самураями, а потім сім років служив на флоті, чекаючи, коли підростуть хлопчики призовного віку. Свою творчу діяльність письменник почав ще в 1948 році в Тихоокеанській газеті «Боевая вахта», де друкувалися його вірші, нариси, оповідання про моряків-однопольчан. Справжній талант молодого письменника розкрився в Криму, куди після демобілізації він прибув на будівництво Північно-Кримського каналу. Іван Карпович — автор 28 книг про юних героїв Великої Вітчизняної війни, заслужений працівник культури Криму, лауреат Державної премії Автономної Республіки Крим...

Напередодні 60-річчя Великої Перемоги зробив редакцію документального роману «Сини йдуть у бій», раніше виданого в Болгарії. Перед читачами в оновлених образах постають юні герої старокримського підпілля і відважні партизанські розвідники Східного з'єднання партизанів Криму, бойові подвиги легендарного п'ятого молодіжного загону, душею якого були брати Стоянови та їхні бойові друзі. Переконавши і яскраво автор розповідає не тільки про подвиги юних партизанів, а й про їхніх наставників і командирів. Словом, роман про тих, хто, не жаліючи власного життя, наближав час Великої Перемоги, кладучи на вітер Вітчизни свої юні життя. Своєю свободою, своїм сьгоднішим шастям жити під мирним небом ми зобов'язані кожному герою цієї чудової книги, правдиво і талановито написаної письменником-фронтвиком.

Сьогодні ми пропонуємо читачам одну з глав книги «Сини йдуть у бій», яка називається «За тюремною стіною».

Іван МЕЛЬНИКОВ

Зашкарублі, брудно-плямисті стіни, з навислим всередину карнизом з колючого дроту, тягнулися до ґратчастих вікон другого поверху і стискували в кам'яній клешні тісне тюремне подвір'я, по якому від північних до південних воріт ходив вартовий. Рухомий всередині подвір'я пост перед вікнами тюрми виставлявся швидше для психологічної дії на ув'язнених, оскільки охороняли тюрму в основному вартові шести сторожових вишок з прожекторами і станковими кулеметами, націленими на п'ятчак біля головного входу в тюрму. До того ж навколо неї вивиснувся гігантський — мало не на весь квартал — кам'яний паркан, увінчаний вісьмома рядами колючого дроту, підключеного до мережі високої напруги.

Постові на вишках сховались від очей в'язнів, зате з вікон всіх чотирьох поверхів видно вартового посередина двору, котрий беззастановно топчеться важкими кованими чобітьми по бруку з одного боку двору в інший. Приблизно на півдорозі він проходив мимо четвертого від кута вікна першого поверху. Проходив і насторожено озирався: за ґратами небезпечно злочинці, доставлені сюди із Старого Криму. Чи й не дивно, на жодне місто Криму не наважувалися нападати партизани, а там напали, вбили понад двісті солдатів, розгромили поліцейське управління і німецькі штаби. Заступаючи на пост, обер-ефрейтор Курт Літке особисто про це чув від коменданта тюрми оберштурмфюрера Карла Гейнца і старшого доглядача тюрми пана Лукіна.

Марина Григорівна Стоянова нерухомо лежала в кутку камери, дивлячись вгору на обідраний сірожовтий краєць стелі. Часом їй відчувалися голоси в'язнів, що поневірялися тут до них і яких давно вже немає. Вона намагалася розпізнати голоси своїх синів. Вона примушувала себе вірити, що їх теж відправили поетапно: Сімферополь, Балаклава, Німеччина.

І березня вона, як завжди, прийшла до воріт ГФП і попросила передати синам коржіки.
— Їх вже немає, — коротко відповів Бекаурі.
— Куди ж їх відправили? — вирвалося у неї.
— Туди, куди всіх, — пояснив Бекаурі і додав: — У них тепер дальня дорога, ви з ними ще зустрінетесь...

Мабуть, знав зрадник, що її заберуть і відправлять цією ж дорогою, на якій Сімферополь став першою зупинкою. Тут, у тюрмі, перш ніж вибрати собі місце, вона оглянула стіни камери — вони всі списані, подряпані посланнями до близьких, рідних і друзів, до тих, хто на волі, хто прийде сюди, щоб взнати їхню долю, їхні останні слова.

«Помніть о нас, товарищи! Лена * Місце розстрілу в'язнів сімферопольської тюрми

ЗА ТЮРЕМНОЮ

Н.». «Через час нас отправят в Дубки». Прощай, Родина! Сыновья твои присягу не нарушили. Пётр и Григорий Кашины».

«Навек, друзья мои, прощайте! Прости меня, родная мать! Родные, вы не забывайте, Здесь мне придется погубить»

Борис Холаев

В іншому кутку вона прочитала ще один вірш, такий схожий на вірші її Юри:

«Родные, милые в России, Услышав мой последний стон, Прошу, чтоб вы не голосили И не справляли похорон. Мне все равно на свет не выйти, Хоть на земле и много дел, А вы березку посадите Под тем окном, где я сидел. Она протянет корни, зная, Что я ей сердце передам. Потом ее листьями в мае Я улыбаюсь буду вам».

— «Улыбаюсь буду вам», — повторила вона слова, не відриваючи погляду від безіменних віршів. Яка ж віра була в людини у нашу Перемогу, в своє безсмертя, людини, що написала ці вірші. Шкода, не лишила імені. А може, й не треба, кожен, хто сидить тут, думає те ж саме і вважаємі вірші своїми, своє послання живим.

Надписи, надписи. Вона намагалася запам'ятати кожен, аби потім, якщо вдасться їй звідси вийти на волю, розповісти всім людям, всьому світу про ці рядки, нашкрябані то огризком олівця, то цвяхом, то власною кров'ю.

В дальньому сирому кутку вона прочитала надпис, від якого боляче стиснулося серце. «Завтра нас розстріляють. Не побивайся, мамо. Я анітрішечки не боюся. Прощайте, товариші! Я їм нічого не скажу. Митя С.».

Митя С.? Невже це її Митя? І до неї, до неї звернені ці рядки? Ні, ні, її сини живі. Цей Митя може бути Семеновим, Соловйовим, Сидоровим. Вона намагалася не губити тверезості думки, розуміючи, що тільки в цьому її порятунком від безвихідності відчаю, який може навалитися, захлеснути, зламати. А вона не має на це права, їй треба зберегти, зібрати в кулак усі свої сили і вистояти.

«Вистояти! Вистояти!» — твердила вона собі, не даючи потухнути гаснучій свідомості, повертаючи себе до тих, хто був поруч з нею, хто потребував її підтримки, в кого могла вона перелити свої сили. Тут, у тюрмі, її дочки і внучка Галинка, бабуся Іола Суботіна, Оля Уварова, інші жінки, для яких вона з перших же хвилин після арешту стала опорою. Само собою вийшло, що всі згрупувалися, об'єдналися на-

Мати Стоянович — Марина Григорівна.

Юра Стоянов.

Толя Стоянов.

Митя Стоянов.

вколо неї, і вона не запитувала себе, що було тому причиною — чи авторитет її синів, або власна наполеглива, прихована сила, яка, навіть схована в самісінькій глибині людини, у важку хвилину притягує до неї слабших.

Тягнулися повільні, одноманітні тюремні години. Біля Марини Григорівни сиділи дочки, лепетала Галинка. До неї підходили жінки, вона розмовляла з ними, тут же забуваючи про що. Їла, пила, але машинально, вся у владі боротьби з собою. Ночі вона чекала з нетерпінням, вночі вона залишалася зовсім одна. Можна було, не відриваючись, думати, думати, думати. Годину за годину простежувати життя своїх синів і своє власне. Навіть тінню не пройшла в цих довгих думках жалість про те, що сама спорядила і благословила синів у небезпечну дорогу, на якій чекали її хлопчиків випробування, одне другого важче, а можливо, і загибель. Ні, вона не могла дорікнути собі ні в чому, тому що її сини повторили її життя, в якому головною завжди була боротьба.

Марина Григорівна згадувала тридцять років, коли вона, боєць фронту культурмійців, по 30 кілометрів на день виходжувала степовими дорогами і бездоріжжям, щоб допомогти вже немолодим людям, котрі вперше розкрили букваря, оволодіти азами грамоти. Вона вчила їх не тільки читати і писати, вона агітувала за нове колективне, колгоспне життя. То була боротьба не тільки за ліквідацію неграмотності, вона сплелася з агітацією проти ворогів влади робітників і селян. Їй погрозували розправою, але учні супроводжували дівчину-агітатора з села в село. Там же, на Мелітопольщині, зустріла Марина молодого, тихого і ласкавого болгарина Петра Стоянова, який так само, як і вона, обрав своєю дорогою боротьбу за революційне перетворення села. Марина стала Стояновою, разом з Петром вчителювали вони на Ме-

літопольщині, а потім у Криму.

Народжувалися діти, і тепер все життя Марини Григорівни було в них і лише в них. Діти забирали весь час, всі сили, всі почуття. Не угляділа вона, коли між нею і Петром з'явилася перша тріщина. Тонкою, як ниточка, була вона спочатку, і, може, без труда зладилася б подальше життя Стоянович, спохопився Марина тоді ж. А потім було вже пізно...

І лишилася вона для п'ятох дітей — один авторитет, одна турбота, одна любов. Помилку зробила, не боролася за своє щастя. А може, не приносить взятє з боєм щастя теплоти і радості душевної? Складні це запитання, і зараз не знає Марина Григорівна єдиної правильної відповіді на них. До самої війни діти бачилися з батьком, неприязні у них до нього не було, вона, мати, завжди говорила про нього поважливо, глибоко ховаючи жіночу свою образу.

П'ятох підняла, і якби не війна, всіх б провела до порога великого життя.

Та інший шлях випав їй синам. І в цьому немає її вини. І коли б повернулася ті останні місяці 1941-го, вона знову благословила б їх у ту дорогу, яку вони обрали. Інакше, як же людям в очі дивитися? І ще —

тривожні голоси дочок:
— Адже не можна! Надто боляче! — сказала Липа, поклавши її руку на своє плече.

— Нічого, дочко, зараз пройде, — важко переводячи дихання, прошепотіла Марина Григорівна, відчувуючи, як кров гарячою хвилею пішла в голову. Темні кола зникли, в сутінку камери неясно позначилися світлі квадрати вікон.

— Бабулю, а ми тебе лікувати йдемо! — задзвенів Галинчин голос, і Марина Григорівна побачила внучку, що дрібоче поруч з кремезним чоловіком, лікарем Криштальовим, одягненим у свій незмінний морський кітель. Галинку — найменшого в'язня тюрми — він часто брав у свій лазарет або на обхід хворих.

— Сідати не треба, — запротестував Криштальов, бачачи, як Липа і Лена намагаються посадити матір. — Раз піднялися, адаптуйтеся до цієї пози і, будь ласка, обережно перейдіть на більш сухе місце, ближче до світла.

Потіснивши Липу, Криштальов підхопив Марину Григорівну під пахви і швидше переніс, ніж перевів до вікна. Тут було сухо і світло.

— Постійте тут, а дочки постелять вам кожу... — і Криштальов окинув поглядом кутки камери, намагаючись знайти дерев'яний щит, та згадав, що старший охоронець обер-

ефрейтор Літке порубав його на дрова для чергової кімнати, і безнадійно махнув рукою, чекаючи, доки підійде Лена, що возилася в дальньому кутку з якимось ганчір'ям.

— Ви вчора питали, хто ми? — тихо заговорила Марина Григорівна і зустрілася із здивованим поглядом Липи. Марк Герасимович уловив цей погляд і неквапливо відповів:

— Не заради простої цікавості я запитував. Але сьогодні я вже одержав відповідь. Як не дивно, допоміг мені Курт Літке. За його словами, навіть ваша внучка — партизанка. Проте мені треба знати точніше, щоб...

— Щоб бути подаль від небезпечних злочинців?
— Всі, хто перебуває за тюремною стіною, для окупантів небезпечні злочинці.

— Чи варто бути відвертим з незнайомими людьми? — чорні очі Стоянової, випробовуючи, в упор дивилися на Криштальова.

— У нас мало часу, треба швидше порозумітися одне з одним, — спокійно сказав він. — Вчора в кабінеті коменданта тюрми Гейнца я бачив список, в якому прізвище Стоянович підкреслено червоним олівцем. Це значить... підлягаєтьс ліквідації.

Криштальов замовк. Марина Григорівна притисла до себе Липу, почула, як сильно забилося її серце. Липа раптом поблідла, і мати подумала, що внутрішньо її дочка готувалася до цього найгіршого, що могло їх чекати.

— Коли це може трапитися? — неквапно вимовляючи кожне слово, запитала Марина Григорівна, опустивши руку на голову Галинки, ніби запитуючи Криштальова: «і її?». Так само неквапом Криштальов опустив голову: «так, і її».

— Галинку треба врятувати. Треба! (Продовження на 9-й стор.)

— Ії, що б там не було, треба стати на ноги! І, якщо вилучивши мить, коли дочки відійшли, Марина Григорівна напружилася, підбрала під себе неслухняні набряклі ноги і, чіпляючись за стінку, встала, розпрямивши плечі. І тут же її окутала темрява: темні кола закопатили світ, замиготіли, завертілися перед очима, потім прийшов біль — засвердлив кістки від попереку до обох ніг, ніби хтось безжалісно розпилював їх на частини. Ще хвилина — і Марина Григорівна впала б. Але тут вона відчула, що її підхопили під руки, почула

— Гітлерівці поспішають, але їхні графіки ламають наші льотчики, — відповів Марк Герасимович. — Сьогодні вночі штурмовики пошкодили баржу смерті... — І у відповідь на запитальний погляд Марини Григорівни сказав жорстко: — Ви повинні знати: відправка до Німеччини на роботи — брехня. Всіх, занесених у списки, вивозять в Балаклаву, вантажать на баржі і топлять в морі. Але є можливість врятувати вашу сім'ю й інших жінок...

— Так, так, — перебила його Стоянова, — я скажу вам усе, що ви хочете знати.

— Не треба нічого говорити, — Криштальов стомлено прикрив очі долонею. — Літке назвав Галинку партизанкою, і мені стало ясно, що в цій камері — рідні й близькі партизанів із Старого Криму. І вашу недовіру до мене я теж розумію. Але тепер-то ви мені вірите?

Марина Григорівна мовчки кивнула. Чим вона, власне, ризикує, навіть якщо цей лікар — провокатор? Хто і звідки вони, і без того відомо німцям, відомо і Криштальову. Майбутнє він відкрив їм, мабуть, відверто. Хоча заманити в пастку? Але — так чи інакше — їх чекає загибель. А зайвого вона все одно не скаже!..

А Криштальов швидко, уважно подивившись навсід, заговорив напівтихо, схилившись до самого обличчя Стоянової:

СТІНОЮ

— Будь-якому масовому знищенню ці кати намагаються надати вигляд найзвичайнішої відправки на роботи. Для цього вони змушені брати тільки здорових. Ось тут-то ви і Липа повинні мені допомогти. — Далі Криштальов заговорив так тихо, що Липа, яка стояла поруч, нічого не могла розібрати.

Всю ніч Марина Григорівна проговорила з дочкою, а вранці Липа вже працювала санінструктором тюремного лазарету. Разом з помічницею Криштальова медсестрою Оксаною Беспаловою вони бували мало не у всіх камерах тюрми та інструктували намічених для втечі в'язнів, якою заразливою хворобою повинен «захворіти» кожен з них і як він повинен поводитися. Увечері такого «хворого» відправляли в цивільну інфекційну лікарню, а через три-чотири дні одержували повідомлення про смерть «хворого».

Незабаром на всю старокримську камеру Криштальов наклав карантин: усі в'язні «захворіли» на грип, дуже вірулентний, що дає ускладнення на серце і нирки. Консиліум військовополонених лікарів у присутності фахівця з міськлікарні підтвердив цей діагноз. Для постійного нагляду за хворими в камеру були поміщені Липа і Оксана.

Оберштурмфюрер Карл Гейнц боявся підійти навіть до коридору, що веде до камери. Їху хворим носили тільки вірні Криштальову люди. Карантин повинен був тривати ще три дні, але раптом серед тюремного начальства почався переполох. Всі заметушилися, забігали, упакували різні папери і речі.

Марк Герасимович прийшов до Гейнца з нарядом на отримання нової партії ліків для хворих, але Гейнц, злий і розгублений, бігав по кабінету, шось хапаючи і галасуючи то в один, то в інший телефон.

— До біса вашу аптеку! До біса всіх ув'язнених! Завтра тут будуть більшовики! — закричав він на Криштальова.

Знизавши плечима, Марк Герасимович вийшов. По довгому коридору до кабінету Гейнца поспішали старший слідчий капітан Пауль Редер, обер-єфрейтор Курт Літке, наглядач тюрми Олександр Лукін, старший поліцай Шуцман і лейтенант Ганс Вінцер, недавно, після поранення під Керчу, переведений у тюрму. Ганс у привітанні потиснув руку Криштальову і кинув коротко: «Кріпися, лікарю!».

Нарада довго не починалася через безперервні дзвінки зі штабу дивізії, на які Гейнц відповідав односкладно: «Єсть!» або «Зроблю!».

Нарешті телефони замовкли, і Гейнц, окинувши розгубленим поглядом присутніх і поправивши

комір, сказав роздратовано:

— У Керчі і на Перекопі фронт прорвано, панове! Так, прорвано! — зиррався він на істеричний крик. — Як не ховали ми свої сліди — їх дуже багато. Багато в канавах під Дубками, багато тут — на території психіатричної лікарні, в анатомічному інституті, в цих камерах тюрми. Все, що в нашому віданні, повинно бути негайно знищено! Нам також віддано наказ — розстріляти всіх ув'язнених і відступити до Севастополя. На допомогу нам направлений каральний загін СС.

— Чи варто проявляти жорстокість, якщо наші справи і так погані? — спитав Ганс Вінцер.

— Ви в нашій справі — новачок, — грубо обсмикнув його Літке під схвальний кивок коменданта. — Та і ваша дружба з цим червоним ескападом схвалення не заслуговує...

— Ну, ну, Літке, — осмикнув його Гейнц, — не забувайте! Криштальов нам буде потрібен і в Севастополі. Притому...

Комендант хотів ще щось сказати, але за воротами тюрми почувся вибух гранати і тої ж миті з вишки застрочив кулемет.

Вибух і стрілянину почули і в'язні. Заметушилися, почали стукати у двері. Комендант наказав Вінцеру і Літке заспокоїти в'язнів. Редер, Лукін і Шуцман сіли за розробку чіткого графіка покамерного знищення в'язнів.

ності допомогли Вінцеру стати офіцером Вермахту. В першому ж бою під Керчу молодий командир артилерійської батареї одержав важку контузію і був переведений на комендантську роботу. Офіційно він числився помічником коменданта, але виконував обов'язки офіцера тюремної охорони, надзвичайно обтяжуючись ними, оскільки вважав ганебним бути катом мирного населення. В першій же розмові з Криштальовим він різко висловився проти тюремних порядків, за останні три місяці подав кілька рапортів начальству про переведення в діючу армію, та відповіді на них не одержав. Стосунки з Гейнцем і Редером у Вінцера були напружені, а Шуцмана він відверто зневажав.

Єдиний, хто користувався його симпатією, був Криштальов. Марк Герасимович в особливих важких випадках не раз вдавався до допомоги Ганса. Зрозуміло, секретів своїх Криштальов не відкривав, а Вінцер і не випитував їх. Він був упевнений, що лікар рятує в'язнів, виконуючи свій обов'язок лікаря-гуманіста. І ось зараз Криштальов міг розраховувати тільки на цю людину, яка майже нічого не знала про суть його підпільної роботи. Але іншого виходу не було.

— Не можна допустити цього масового вбивства, Гансе! — схвильовано почав Криштальов, дивлячись в очі Вінцеру. — Так, так. Я теж проти вандалізму і не маю наміру виконувати такий злочинний наказ. Але як перешкодити іншим виконати його? — Кому доручено здійснити виконання? — Через півгодини прибуде взвод СС.

У дворі Ганс виліз на капот легкової машини і голосно прокричав, звертаючись до охоронців, що хаотично метушилися біля головних воріт:

— Солдати! В моїх руках наказ нашого фюрера. Він дякує всім вам за службу, за важку працю на неспокоїній російській землі.

В той же час фюрер пам'ятає, що він теж Божий син, і християнський обов'язок повеліває йому бути поблажливим до своїх колишніх ворогів, що спокутували провину працею в ім'я Вермахту. За відсутністю часу я дозволю собі прочитати тільки кілька рядків з цього наказу: «З нагоди пасхального дня наказую оголосити амністію всім ув'язненим сімферопольської тюрми і дарувати їм свободу. Адольф Гітлер».

Солдати! Ми повинні негайно виконати цей наказ, оскільки через годину ми будемо зобов'язані вийти до Севастополя і взяти участь в його обороні. Від імені коменданта наказую: відчинити всі ворота тюрми, зняти всі засуви з дверей камер і випустити людей на волю!

Ганс Вінцер звернув у четверо апетичну накладну, сунув її у кишеню і, легко зістрибнувши з машини, швидко попрямував у головний корпус до Марка Герасимовича. При цьому він абсолютно забув, що в малому корпусі господарював обер-єфрейтор Курт Літке.

Криштальов тим часом знімав

Марк Криштальов. Керівник підпілля в Сімферопольській тюрмі.

на її дівочі плечі! В сімнадцять років стала бійцем, комуністом. Бої на Кавказі, висадка десанту в Керчі... І на Ельтигені — цій вогняній землі, вона теж була першою в атакуючому ланцюзі чорноморців. А потім відступала, проривалася до своїх останньою.

Собою хотіла прикрити поранених, яких фашисти давили гусеницями танка. Неприємною доставили її в гестапо, а потім сюди, у тюрму...

Беззбройна, фізично надломлена, вона знайшла в собі сили піднятися, щоб у найскрутніших умовах ізоляції знову стати бійцем, рятівником радянських людей від неминучої загибелі. Дочки знайшли в ній вірного і надійного друга...

Ось справляється дівчатка з цією важливою, можливо, останньою роботою в катівнях тюрми, і зайдуть за нею, обов'язково зайдуть!..

— Що ж ви, Марино Григорівно?! — переступивши поріг камери, здивовано спитав Криштальов.

— Піднятися не можу, — винувато відповіла вона, — та і внучка ось не до ладу заснула.

— Дайте її сюди, — сказав Криштальов. — В нашому розпорядженні п'ять хвилин. Карателі вже на підході, і тоді може трапитись непоправне!..

Дівчинка прокинулася і, помітивши Криштальова, закричала:

— Я хочу до дяді Марка!

— Не можна до дяді Марка, ми від'їжджаємо, — відповіла Марина Григорівна.

— А-а, від'їжджаємо... — розуміючи протягла Галя і, вийнявши з кишені вирізану з дерева білочку, з якою ніколи не розставалася, сунула іграшку в руки Криштальову.

Підхопивши білочку, він швидко узяв Галю на руки. Потім допоміг піднятися Марині Григорівні і довіл її до самих воріт. Там Галочку прийняла Липа, Криштальов поспішив у малий корпус. Він встиг відчинити три камери і сказати людям, щоб йшли негайно, інакше будуть знищені.

— А ти хто такий, щоб нас лякати! — почув він чийсь недружній голос, але не образився, сказав рівно:

— Я — член підпільного комітету і прошу вас негайно звільнити камеру. Сюди йдуть карателі. Повторюю — йдіть негайно, а то фашисти знищать вас!..

У цей час холодна сталь автомата уперлася Криштальову в потилицю.

— Руки вгору і ні з місця! Криштальов впізнав цей зловний голос. Він належав Курту Літке.

Наступило тривожне мовчання. В'язні нічим не могли допомогти Криштальову. Інші камери були ще зачинені.

— Обер-єфрейтор Літке, — обережно сказав Криштальов. — Є наказ фюрера про амністію. Наказ у лейтенанта Вінцера. Йдіть і почитайте.

— Ніякого наказу немає, — продовжував Літке. — Ви його вигадали. Ну, тепер-то, більш-менш, ти у мене потанцюєш! Та і Вінцер, раз він з тобою разом...

Сухо клацнув постріл. Автомат впав до ніг Криштальова, а Літке, хапаючи повітря руками, став повільно осідати на цементну підлогу. Криштальов швидко обернувся і побачив Ганса Вінцера з парабелумом у руці.

Переступивши через Літке, Криштальов і Вінцер кинулися до наступної камери. В самому кінці коридору, біля останніх дверей вони відчули, раніше ніж побачили, небезпеку: в кінці коридору у супроводі трьох есесівців з'явився оберштурмфюрер Карл Гейнц. Вінцер повільно підняв парабелум, але тут же опустив руку і кинув пістолета до ніг Гейнца. Чорні дула автоматів дивилися прямо на Криштальова і Вінцера.

— Руки, руки, ну! — наказав Гейнц. Криштальов і Вінцер витягнули вперед стислі в кулаки руки. Дзвюкнули, стиснувши зап'ястки, наручники...

Вже йдучи між солдатами по коридору до виходу, Криштальов ясно почув звуки віддаленого бою і з задоволенням подумав, що справу свою зробив — сотні врятованих ним людей отримали свободу...

5-й молодіжний партизанський загін у визволеному Старому Криму

Оберштурмфюрер Гейнц знову приник до трубки телефону — прошив у начальства допомоги, оскільки за відведений час вони не зуміють справитись із дорученим завданням.

Першим, з ким зустрівся у дворі тюрми Ганс Вінцер, який вискоктив з кабінету коменданта, був Марк Герасимович.

— Дуже погані справи, лікарю, — прошепотів він, як тільки Літке відійшов. — Червона Армія завтра буде тут, Гейнц замітає сліди. Щойно віддано наказ — знищити всіх в'язнів.

Марк Герасимович зблід так миттєво і різко, що Вінцер злякався, як би йому не стало погано. Але голос Криштальова був спокійний, хіба тільки глухішим, ніж звичайно. Він запитав:

— Коли почнеється... знищення?

— Найпізніше через годину. Треба негайно діяти! Скажіть мені, що потрібно робити.

Криштальов напружено думав. Так, діяти потрібно негайно! Зв'язатися з містом не вдасться, на це немає часу. Отже, треба розраховувати тільки на свої сили. Вінцер пропонував допомогу, і він її приймає. Криштальов довіряв йому, хоча і знав його дуже мало. Очевидно тому, що Вінцер був досить відвертий, Криштальов уже знав, що Ганс з робочої сім'ї, батько його був учасником спартаківського руху. Тільки дивовижні математичні здіб-

— Отже, у нас є півгодини, — Криштальов нервово теревив у руках наряд на отримання ліків. — Ось що, Гансе, я маю всі підстави пообіяти вам допомогу, коли сюди прийде Червона Армія, якщо ви приймете на себе керівництво щодо порятунку від розправи жінок, стариків і дітей — всіх в'язнів цієї тюрми.

— Це ризик, великий ризик, — розгублено озирнувшись, прошепотів Вінцер. — Але якщо це допоможе нещасним людям — я згоден! Говоріть, що потрібно робити.

— Насамперед, перерізати шнур комендантського телефону і замкнути Гейнца в його кабінеті. Двері там надійної міцності, грати теж. Потім ви як помічник коменданта віддасте наказ про те, що фюрер з нагоди пасхального дня оголошує амністію і дарує всім ув'язненим свободу. Поки ви читатимете наказ охоронцям, я встигну відчинити всі камери головного корпусу і випустити людей.

— О! Прекрасний план! — похвально сказав Ганс. — Я зараз же виконаю його. Найпізніше дайте мені в руки хоча б ваш аптечний наряд!..

Узявши наряд на ліки, Вінцер квапливо повернувся до дверей кабінету Гейнца і, не задумуючись, зачинив їх на залізний засув. Потім вийняв фінку, вліз на підвіконня і, простягнувши руку через віконні грати, перерізав телефонний дріт, що йшов у кабінет коменданта.

засуви камер, повторюючи одне і те ж: «Виходьте або буде розстріляно». Тільки ці слова. На пояснення не було часу. Йому і так здавалося, що він діє повільно. Втім, роз'яснень і не потрібно було: камери швидко опустіли. В іншому кінці коридору діяли Липа і її подруга Оксана Беспалова, під їхнім керівництвом тих, хто не міг йти сам, вивозили до південних воріт.

У четвертій камері Марина Григорівна заспокоювала сусідів, котрі вважали, що все це провокація.

— Зроби крок за ворота, і тут тобі в спину з кулемета за втечу, — в страху кричала якась жінка.

— Ні, ні. Це не провокація, — дуже гучно і спокійно заперечила Марина Григорівна. — Раз сказав Марк Герасимович, — вірте! Йдіть, йдіть, люди, до виходу! Ховайтеся по квартирах сімферопольців, а завтра зустрінемо наших визволителів. Вірте Марку Герасимовичу!

І така сила була в її голосі, що люди підкорялися їй, і камера опустіла. Марина Григорівна спробувала встати, але ноги зовсім відмовили і, притиснувшись сплячу Галинку до грудей, вона опустілася на колишнє місце і подумала: «Здається, зробила все. Ось тільки внучка...». Дочки допомагають іншим йти до воріт в'язниці. З ними і Оксана — рухлива дівчина; всім вона до душі.

А як же не любити цю карооку козачку? Скільки злигоднів лягло

КРИМ У ЖИТТЄВІЙ ДОЛІ СТЕПАНА РУДАНСЬКОГО

Життєва доля Степана Васильовича Руданського, класика української літератури була пов'язана з Кримом, де він безпосередньо в Ялті проживав майже 12 років.

Переїхати до Криму його змусили обставини. Навчючись у Петербурзі в медико-хірургічній академії, в цьому, за словами поета, «поганім Петрополі», «мокрій столиці», мусив підробляти на прожиття та харчування. Бо спершу він був вільним слухачем, оскільки належав до духовного сану (батько був священиком). Лише в 1856 році святійший синод задовольнив заяву Руданського про вихід із духовного сану, відтоді він став повноправним студентом. Одначе

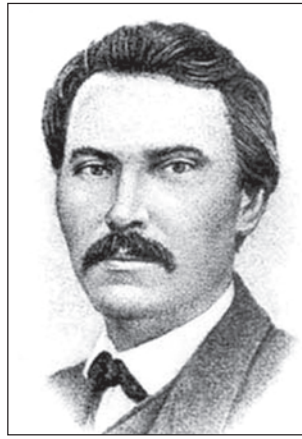
умови життя, сирий клімат, виснажлива праця на підробітках, недоїдання призвели до ослаблення здоров'я і врешті спричинили тяжку хворобу — сухоти.

Рятуючись від недуги, Степан Руданський після закінчення академії змушений був шукати для себе місце роботи з теплим кліматом. Цим місцем і стала Ялта, де він влаштувався на посаду міського лікаря з невеликою платнею у 200 рублів, хоч підступна хвороба потребувала посиленого харчування. Тому Руданський і тут змушений був шукати підробіток. Він працює лікарем і в Ялтинському повіті, і в князя Воронцова в Алупкінському маєтку, а також карантинним лі-

карем в Ялтинському порту. Доводилося часто роз'їжджати, на що теж витрачалася чимала частина скромних заробітків. Та, будучи чесною людиною, гуманно ставлячись до простого люду, своїх пацієнтів, він не брав з них грошей за лікування, навпаки, допомагав їм матеріально. За це заслужив їхню ширшу любов і велику повагу.

Друг Руданського Віктор Ковальов, який разом з Тарасом Шевченком навчався в Петербурзькій академії мистецтв і мешкав з ним на одній квартирі, залишив спогад про лікаря-поета: «Недолюблював панів, зате бідних людей любив, і вони його любили. Занедужав, бувало, бідний чоловік — зараз до лікаря Руданського: цей допоможе і грошей не візьме. Бувало й так, що бідному чоловікові нема, де жити, щоб лікуватися, Руданський дасть свою хату, лікує, годує і не жде ніякої плати».

Чесно ставлячись до своєї роботи як карантинний лікар порту, Руданський був не підкупним стосовно купців, які розвантажували тут свій товар і пробували хабарами отримати дозвіл на реалізацію зіпсованих вантажів. Непоступливість та невідкупність Руданського викликали в них гнів. На нього сипались доноси, поширювалися різні плітки, вимоги звільнення з посади. Одначе його захистив медичний департа-

мент Міністерства внутрішніх справ — і він продовжував працювати.

На жаль, в 1872 році Крим охопила епідемія холери. Руданський, не шкодуючи себе, дні і ночі рятував людей від страшної хвороби. Та сам не вберігся й захворів. Хоч цей недуг його організм переміг, та сухоти все дужче виснажували письменника. 14 травня 1873 року його не стало. Йому йшов лише 40-й рік. Україна втратила свого сина, талановитого майстра слова.

Живучи в Ялті, Степан Руданський, окрім роботи за фахом, займався і активною громадською діяльністю. Жителі обрали його почесним мировим суддею Ялтинської, Керченської та Сімферопольської мирової округи, він захищав їх у судах від утисків та самоуправства чиновників. Сприяв поет і популяризації спадщини Тараса Шевченка, багато його творів знав напам'ять і читав людям. Руданський, незважаючи на зайнятість, на про-

ханню Шевченкового родича Варфоломія Шевченка розповсюджував у Криму фото могили Кобзаря з метою збирання коштів на її впорядкування. Це святе діло він вважав своїм обов'язком. Багато сил він віддавав і створенню в Криму першої медичної бібліотеки, був головою комісії міської управи, секретарем комітету з благоустрою Ялти. Завдячити Руданському можна й за роботу щодо створення стаціонарного метеопункту в Ялті. Його можна вважати одним із перших кліматотерапевтів на півдні узбережжя Криму, що сприяло зародженню тут курортології. За цю свою діяльність він не отримував жодної плати, все робив на громадських засадах. Хоч і надалі жив бідно. Як писав братові Григорію, було за що поспідати, пообідати, а нерідко повечеряти нема за що.

Та все ж Руданський знаходив час для вивчення історії Криму, звичайв кримчан, робив фольклорні записи, брав участь у археологічних розкопках, дбав про впорядкування Ялти. Власну ділянку землі заповів на спорудження фонтана.

Робота лікарем та активна громадська діяльність забирала багато часу й сил. Тому в ялтинський період життя він майже нічого не написав, окрім української «Дивоспіву «Чумак». Шоправда, займався в Ялті перекладами. Інтерпретував «Іліаду» Гомера, «Війну жаб і мишей». Переклав також кілька глав поеми Лермонтова «Демон».

Кримчани шанують світлу пам'ять свого земляка, який багато зробив для розвитку

Ялти та Південного берега Криму в різних галузях — медицині, культурі, курортології. Його твори знають в народі. Ялтинський період життя став предметом досліджень науковців України та Криму. До них належать І. Пільчук, Ю. Цевков, Г. Зленко, П. Киричок, О. Януш та інші.

На знак пошани до відомого класика української літератури Кримська республіканська організація НСПУ затвердила Всеукраїнську літературну премію імені Степана Руданського, яка буде присуджуватися письменникам за кращі твори.

Михайло ВИШНЯК,
голова творчого об'єднання українських письменників, відповідальний секретар КРО НСПУ

До відома письменників!
Нагадуємо, що до 1 грудня триває прийом матеріалів на літературний конкурс, оголошений КРО НСПУ, на здобуття премії імені Степана Руданського в трьох номінаціях: поезія, проза, літературознавство.

Бажаючих взяти у ньому участь просимо, згідно з положенням про конкурс, опублікованим у № 15 газети «Кримська світлиця» за 12 квітня 2013 року, надіслати за адресою: м. Сімферополь, вул. Октябрська, 12, офіс № 6, КРО НСПУ — три примірники книги, виданої в період з 2011 до 2013 року, та ухвалу-рекомендацію зборів відділень НСПУ, культурно-громадських і освітніх організацій і установ, заявку претендента на участь у конкурсі.

Конкурсна комісія

Будинок, у якому жив С. Руданський у Ялті з 1861 до 1873 р.

ПОСІБНИК ДЛЯ ЛІТЕРАТОРІВ

Нещодавно з київського видавництва «Академвидав» вийшов у світ перший том навчального посібника «Історія української літератури». В ньому широко і різноманітно представлено літературно-мистецьке життя в Україні наприкінці XIX — першій половині XX століть. Провідні літературознавці країни у своїх монографіях детально розповіли не тільки про літературні процеси тієї пори, а й про особливості творчості найвідоміших українських поетів, прозаїків, драматургів, розповіли про їхні долі.

Аналіз літературної праці наших попередників має велике значення не тільки для літературознавців чи студентів філологічних факультетів, а й для сучасних письменників. На думку дослідників, саме в той період українська література дотягнулася до рівня європейської та світової. І саме це, схоже, злякало тоталітарний комуністичний режим. І, як птахів на злеті, українських письменників почали методично розстрілювати, мордувати в концтаборах та на соціалістичних новобудовах. Фактично була оголошена війна українським миттям. За сталінського режиму знищено понад 500 українських письменників — квіт нації. Формування шаблонне — антирадянська діяльність, український буржуазний націоналізм. І більшовицькі ідеологи досягли бажаної мети. Разом зі знищенням творчої інтелігенції були викорінені й творчі шукання, припинено розвиток художніх стилів, літературний процес завмер. Замість різноманітних творчих спілок та угруповань в 1934 році створена Спілка письменників Радянської України.

Відтоді творчість суворо регламентувалась, письменників націлювали на оспівування «героїки» праці робітників та селян, домінував «класовий» підхід. Вони своїми творами мали викликати у читачів ненависть до всього, що не сприймав

комуністичний режим. Це й називалося методом соціалістичного реалізму. На словах він передбачав бущімо правдиве відображення дійсності в революційному розвитку, а насправді був орієнтований на міфологізацію тогочасного життя та так званої великої жовтневої соціалістичної революції, яка була не чим іншим, як більшовицьким переворотом та окупацією. Ні кроку вліво, ні кроку вправо — інакше, як мовиться, розстріл. У криваві 30-ті роки розгромна стаття ставала приводом для арешту. Дійшло до того, що ідеологічно витримана заримована фраза оголошувалася вартісною за класичний твір. Як стверджують автори посібника, художню осмисленість явищ дійсності було замінено партійно-догматичним спрощенням...

Всі режими на нашій землі прагнули під будь-яким приводом зупинити в Україні літературний процес, що був запорукою національного розвитку. Російський царизм видавав укази про заборону вживання української мови — Валуєвський циркуляр 1863 року, Емський акт 1876 року, комуністи чинили ще підступніше — часом без суду й слідства розправлялися з когортою так званого «розстріляного вродження», а потім і з «шістдесятниками». Нині, в незалежній Україні, Верховна Рада у неконституційний спосіб ухвалила закон «Про засади державної мовної політики», який аж ніяк не на користь українській літературі та культурі. У Харкові місцевим органам влади завадила пам'ятна дошка видатному українському вченому, мовознавцю зі світовим ім'ям Юрію Шевельову. В українському парламенті тих, хто відстоює українську мову, називають фашистами. А все це ланки одного ланцюга — завади національному відродженню в Україні. Інших пояснень немає.

Словом, перший том «Історії української літератури» і потрібний, і

повчальний, і змушує замислитися. Варто зазначити, що в його підготовці брали участь і кримські літературознавці. Зокрема, кандидат філологічних наук, голова об'єднання українських письменників Кримської республіканської організації НСПУ Михайло Вишняк представив глибоке дослідження творчості Василя Елланського (псевдоніми — Блакитний, Еллан-Блакитний). Свого часу його спадщина, як пише автор, була піддана багаторічному остракізму радянської влади, замовчувалася. В житті і діяльності письменника, як у зеркалі, відбилися усі суперечності тієї доби. Родом із села на Чернігівщині, з сім'ї священика, Василь Елланський, починаючи з 1917 року, став одним із активних соціалістів-революціонерів, пізніше широким поплівав комуністичні ідеали, був членом ВУЦВК та ЦВК СРСР, ЦК КП(б)У, головою Держвидав, редактором низки газет та журналів, зокрема, «Всесвіт», «Червоний перець», «Література, наука, мистецтво», керівником Спілки пролетарських письменників «Гарт». І що цікаво — критикував керівництво КП(б)У за зневагу до національних інтересів Української держави, за глухоту до питань української мови, виступав проти русифікації. І провідників політики зрощення, як значає автор монографії, величав комуністами з «обшєрусським душком», «хворобливими русотями». Схоже, якби він не помер від застуди в 1925 році, то в 30-х роках його могла б спіткати така ж доля, як і більшість преслованих українських письменників.

Як пише Михайло Вишняк, «усе краще зі спадщини В. Еллана-Блакитного і нині не втрачає своєї естетичної цінності. Досконалість і виразність художньої форми, новаторський характер лірики поета вражають».

Тож є чому вчитися і що наслідувати зі спадщини попередників. А знаючи історію літератури, легко орієнтуватися і в нинішніх перипетіях художнього відображення дійсності. Для вдосконалення власної майстерності це так важливо. З нетерпінням чекаємо й на інші томи цієї оригінальної літературознавчої антології.

Віктор СТУС, член КРО НСПУ

СХРЕЩЕННЯ ДОЛІ У ПАМ'ЯТІ ПОКОЛІНЬ

У квітні 2012 року я приїжджав у Полтаву і райцентр Лубни, на свою малу батьківщину, якраз перед 101-ою річницею від дня народження моєї мами — Віри Сергіївни Роїк. У мене було два завдання: перше — презентація книги сонетів Сергія Сурмача «Я — Віра...» і збірника доповідей науково-практичної конференції, яка відбулася в Сімферополі 26 квітня 2006 року, на тему: «Творчість В. С. Роїк у контексті розвитку декоративно-прикладного мистецтва України»; і друге — відкриття виставки «Український руйничок» Віри Роїк, доповненої виробами її учениць Є. Жукової, А. Воронової та Ю. Абрамової, в Полтавському художньому музеї — галереї мистецтв ім. М. Ярошенка.

Виставку в музеї урочисто відкрили перед маминим днем народження, про що свого часу друкувалося в газеті «Кримська світлиця». Тоді ж відбулася і презентація книг, присвячених Вірі Роїк, спочатку в Полтаві, а потім — у Миргороді та Лубнах. На презентації в Лубнах зупинюся детальніше. За розпорядженням міського голови А. Гришаєнка її було заплановано провести в Центральній міській бібліотеці. І так вийшло, що презентація наших книг відбулася відразу після презентації історичного роману-хроніки лубенської письменниці Ольги Хало, автора багатьох романів, віршів і поем. Присутні з великим зацікавленням сприйняли наші нові видання. Після закінчення зустрічі з читачами Ольга Іванівна передала через мене свою нову книгу в Музей історії міста Сімферополь на пам'ять про лубенку Віру Роїк.

Роман побудований на історичних фактах. В його основу покладено події від поразки козацького ватажка Северина Наливайка під Лубнами в 1596 році до сходження в 1669 році на трон Речі Посполитої останнього представника королівської гілки князів Вишневецьких — Міхала-Корибути. На тлі тогочасних міжнародних відносин різних

держав у романі показано становлення козацтва як вирішальної військової сили в утвердженні самостійності України, правдиво змальовано славних ватажків і гетьманів лицарства, відтворено запровадження церковної унії 1596 року та боротьбу з нею.

Через глибокі дослідження малознаних історичних фактів зображено складний шлях роду Вишневецьких до здобуття королівської корони. Мене найбільше зацікавила сюжетна лінія, пов'язана з Лубнами, зокрема, про рід Вишневецьких, про Стремлю Могилю і особливо про Раїну Могилянку. В книзі «Мелодія на полотно» мама лешо розповіла про Раїну. І я шкодую, що за її життя нічого в неї не запитав про цю історичну особистість. З інтересом прочитав про

московських і польських правителів, українських гетьманів і церковних діячів України.

Лубни — ровесник хрещення Київської Русі, і у вересні нинішнього року урочисто відзначалося 1025-річчя з часу його заснування, а також 70-та річниця визволення від німецько-фашистської окупації. У рамках цих урочистостей 19 вересня в Лубнах на будинку по вулиці Пушкінській, де ми жили до грудня 1944 року, було встановлено меморіальну дошку, присвячену моїй мамі, Герою України Вірі Роїк. Її автор — скульптор з Волині Ірина Дацюк. Я був присутній на її відкритті разом із своїм двоюрідним братом Сергієм Сосюрком, який живе нині в м. Електросталі Московської області.

І вихід книги Ольги Хало «Корона Вишневецьких», і відкриття меморіальної дошки Вірі Роїк належать до тих подій, які яскраво показують, як у Лубнах бережуть все, що пов'язано з його історичним минулим, сприяють його правдивому відтворенню і вписують в нього нові сторінки, виховуючи в сучасних поколіннях почуття справжнього патріотизму та людської гідності.

Вадим РОІК

Олексій ПИСІН

* * *

Ніщо не модне в цьому світі,
Уся природа — без прикрас.
І дощ іде, і віє вітер
У незалежності від нас.

Лишитись хочу старомодним,
Бажаю в долі одного:
Комусь щоб бути необхідним,
Не відчуваючи того.

* * *

Нам працювати б без шуму,
А не рубати з плеча:
Важко когось передумать,
Легко — перекричать.

Алесь КАСКО**ОСТРІВЕЦЬ
У МОРІ ГЕРОДОТА**

У бур'янах стежина,
І по коліна — брід.
Прогіркла геть ожина.
Ожинник. Дріт.

У кропиви — садиба,
Не перший рік
Тут груша не вродила:
Зчорнілий плід.

Перевелось жито
Нема й на околот!
А хто, питаю, жив тут?
А звідки знать?
Народ.

Скрипить memento mori
Та слива, що ренклод.
І пусто, ніби в морі...
О, Геродот!

Юрась СВИРКА**ТУМАН**

Ця річка ще туман не прогана.
І він з лошини тягнеться сюди,
Де прибережна ковдра трав'яна,
Де свіжістю дихнуло од води.

У таємничо-тихим булькотанні
Далекі пригадаються часи:
І коні, що дримали на світанні,
Й нічліжників захриплі голоси.

І не знайшовши м'якшої постелі,
Хоч довелось немало поблукать,
Він під склепінням зоряної стелі
Побіля річки вклався ночувать.

Тайса БОНДАР

* * *

О земле рідна, страднице моя,
Я не належу до твоїх ратаїв,
Я змалку приручаю солов'я,
Того, що ранки в твої вінок сплітає.

За хліб, за чорний
зачерствілий шмат
Нема чим заплатити:
Не той заняток...

І все ж орати —
То найбільше свято
І для душі, як є вона, душа.

Ти знала.
Ти нічим не дорікала,
Доки могла родити, доки могла...
Ні доброта тебе не вберегла,
Ні щедрість праведна:
Всім мало, мало, мало.

Як краляли тебе!
Скубли, мов той горох,
Прийшла біда —
Сама тепер бідуєш...
Ні сліз своїх, ні сліз моїх не чуєш
І прагнеш Бога вчути,
Як є він, Бог.

І що вже жалкувати про солов'я,
Про пісню, від якої в серці гірко...
Молюся на твою померклу зірку,
О земле рідна, страднице моя!

Олег САЛТУК

* * *

Не вмію жити,
А дні жалкую,
Які перекидом летять.
Не тим веслом туди вселую,
Де можна тільки брать та брать.

Де віддавать — борг не вірвочка,
Де просто все і легко так.
Не вмію спритно жити і ловко:
Тобі — копійка, м'ні — п'ятак.
Тобі — тепло, мені — морози,
Тобі — медаль, мені — чини...

Не вмію так:
Хлопчисько босий
Зорить на мене з даліни.

Алесь ПИСЬМЯНКОВ**ОСТАП ВЕРЕСАЙ**

(Концерт в Санкт-Петербурзі)

...Піввіку, як осліп,
Та не вважа світ склепом,
Незрячі душі він лікує небом
І заробляє так на хліб.

Хоча й незрячий, але ж вміє
З каміння іскри викресать.

Пророк, народжений месія,
Хохол безрідний Вересай.

Він і байдужого зворушить
І мертвих зможе оживить:
Вогонь палає — не потушиш,
Вогонь дощенту спопелить.

Про долю плаче, про сирітство
Його схвильована струна...
І не боїться езуїтства,
І не боїться стусана.

Оцим ось ситим, що не сіють,
Ти грай, кобзарю, грай!
Пророк, народжений месія,
Хохол безрідний Вересай!

Графиня Н. сльозу втирає
(Нешасний, бідний малорос!),
Як захистить його — не знає...
А хтось вже мислить про донос...

Мар'ян ДУКСА**БІЛЯ САПУН-ГОРИ
В СЕВАСТОПОЛІ**

Ну як вам спиться нині небораки,
Що сниться від зорі і до зорі?
А нам читать по зморщеній горі

**«ТАЛАНОВИТИЙ?
ЗНАЧИТЬ,
НЕБЕЗПЕЧНИЙ...»**

Криваві автографи атаки.

Чи можна пам'ять,
що шемить від ран,
Зарубцювать поклонною журую?
Ні, не вдалось

вогненний цей вулкан
Вам загасить тоді малою кров'ю.
Її тоді ви стільки пролили
На ґрунт твердий

у час кривавий січі.
І кожен зміг стая дозором землі
Хоч душі відлітали в потойбіччя.

Обірваних життів тут висне тинь,
Мовчить гора, де полягли солдати.
Мовчить який вже рік, але утім
Щось листям намагається сказати.

І нам, і нам, теперішнім не раз
Через колишні стогони й покути
Якийсь жадає передать наказ,
Який людьми поки що

не почутий.
Бо не стояли б зараз ув очу
Ті, хто в боях вмирили, як герої.
Як легко аж до жаху тут відчуть
Усю свою Землю Сапун-горою.

**Данута
БІЧЕЛЬ-ЗАГНЕТОВА**

* * *

Мова, якою домовлялися
Радники, послі і княгині,
Якою оголошували закони
Великого князівства;
Якою щебетали солов'ї
Та дрібне панство;

Якою розмовляє брідко
На зборах начальство, —
Біля плоту сільського в'яне,
Як на морозі жоржина.
Та доки душі прикриті бідою,
То, може, дасть Бог, не загине.

Михась ПАЗНЯКОВ

* * *

Пізній вечір. Море не стихає,
Слухать спів бентежний нас зове.
Місяць молодий на небокраї
Золотою рибкою пливе.

Там, де скелі, де зелені нетрі,
На могутнім, бронзовім плечі
Гордого, суворого Ай-Петрі
Зграйка зірок сіла відпочить.

Уладзімір ПАВЛОВ

* * *

ВІРА
Я вірю в твої сили, мій народ!
Ти вартий кращої, щасливішої долі,
Ніж бути кукілем

в занедбаному полі.
Я вірю в твої сили, мій народ!
Хоч першим збр'ю ти

не брав ніколи,
Але провчав всіяких зайд-зоброд.
Я вірю в твої сили, мій народ!
Ти вартий кращої, щасливішої долі.

Алесь ЖИГУНОВ

* * *

Мені б навчитись говорити
На мові маминій, як мати.

Усі куточки освітить
Очима у старенькій хаті.

Плугатарем мені б зрости —
Орати доли-перелогі.
Прожить — не поле перейти,
А я топчусь біля порога.

...Дощів нема. І в полі знов
Не тишить око зелень свіжа.
...Не перейти. Я — перейшов,
Та борозна у мене інша.

Ніна МАТЯШ**ТВІЙ ЛИСТ**

Шелестить тополя.
Шлях в полоні дум.
Тихий смутко поля.
Твій глибокий сум.

Ластівко нарада
На важких дротах.
Сумно. Але ж радість —
Осяйний наш стяг.

Уявляю, бачу:
Вирій. Поле. Ти.
Смутко твій гарячий
Юної ходи..

Для воскресіння вічної краси.
А я лишусь тут...
бо не хватить, знаю,
Якраз моєї для дощу сльози.

Віктор ШИШ**ПРО МОГО
НОМЕНКЛАТУРНОГО
СУСІДА**

Чого мені радіти? Радіти рано.
Ну що із того, що можна
вслух критикувать.

І «успіхи» сусіда, і його догани,
Коли йому й тепер
на всіх нас наплювать?

Його ломакою з посади
не погониш.

Що бюрократ він —
так хоч цілий вік кричи.

Жалкує, що нема
в нас Сталіна сьогодні,

Який нас жить як треба
хутко б вже навчив.

І що йому до того,

По струні по синій
Мрії — вглиб села.
Де, немов богиня,
Я була...

Ригор БАРАДУЛІН**СВЯТІ
ГРІШНИКИ**

Говорили часто в нас:
— Сядемо, побудемо,
Раз оцей —

не кожен раз,
Де ми потім будемо...

В снах присниться

що нині білоруській школі
Пошани значно менше,
ніж іншій, не своїй...
«Коли закривають їх?» —
його одне хвилює.

Ну то який він білорус,
о, Боже мій!

Чого радіти тут? Радіти рано.
Ну що із того,

що можна вслух критикувать.
І «успіхи» сусіда, і його догани,
Коли йому й тепер
на всіх нас наплювать...

Ніна ЗАГОРСЬКА

* * *

Я відійшла від Вас.
Ми розпрощалися...
Тепер цвітуть без Вас мої сади.
Та я вертаюся, я завжди вертаюся
На перший поклик Вашої біди.

ЗЕМЛЯ І МАТИ

Земля і мати —
Вічність і мить —
Вони на однім
Замішані тісті.

Земля і мати
Годують усіх,
І тільки самі
Не просять їсти.

Уладзімір СКАРИНКІН

* * *

Відгукоче колісниця
Молодого Перуна.
Щедре небо просянється,
Стихне тупіт скакуна.

І нараз переді мною
Спалахне прекрасна мить:
Під веселкою-дугою
Жайвір дзвоником бринить.

Валентина КОВТУН**КЛЯТВА****Ліні Костенко**

Мое Полісся, ти відводиш очі:
Духмяних сосон тліють міражі.
Природа від Чорнобильської ночі
Переливає сльози — у дощі.

О скільки їх, з громами
і без грому, —
Мертвотною водою пролилось,
Над долом, долею й аеродромом,
Над кожним з нас.

Над вишумом колось.
Ідіте ж, хмари, дощ несіте краю

ISSN 0131-3103

Знаний сам.
Інших він
Не бажа визнавать.
То біда.
І біда не моя.
То чого ж я один так бідую?

Анжеліна ДОБРОВОЛЬСЬКА**ТРІОЛЕТ**

Учуся доброти в дерев
І чистоти — у громовиці.
У шумі, в гаморі столиці
Учуся доброти в дерев.

Хай кожний спів в полон бере,
З живим живому примириться.
Учуся доброти в дерев
І чистоти — у громовиці.

Євгенія ЯНІШЧИЦЬ**ТАРАСІВ ШЛЯХ**

І дихають ще глибоко так груди,
І не згасає зірка у полях.
Останній шлях?

Але його не буде:
Хіба без пісні жив
Чумацький шлях?

Він пройде знов
крізь кригу протиріччя

З незгасною іскринкою в очах!
Шумлять вітри,
ковтнувши сіль сторіччя,

А слово у Тараса на плечах!
Приречений на біль і на самоту
Митець епохи з кривди не зачах.

Гуде містраль, змітаючи дрібноту,
А слава у Тараса на плечах!
Ми вклонимось поету, як живому,
Хай струни днів уславлять пал пера.

...Він так стоїть,
що видна світу всьому
Його могила — Канівська гора!

НАД ХРОНІКОЮ**30-х РОКІВ**

Який розгук шалений нас топтав,
А жах знушань, немов

в середньовіччі!
Й Диявол у Судді перепитав:
— Талановитий?

Значить, небезпечний!
А чи не з сатанинської руки
Письменників до ворогів

підшито?!

Уже подерто книги на шматки
І брудом чесні імена облиті.

Уже учений кров свою ковтав,
Беззубий в сорок

шамкав по-старечому,
Й Диявол у Судді перепитав:
— Не розмовляє?

Значить, небезпечний!
Донощикам довірилися сповна —
Наклепи їхні геть незаперечні.

Як присуд вимовлялися слова:
«Талановитий —
отже, небезпечний!»

Поміж трави трагічної й груддя
Стою в зажурі й думаю про вічне:

Талановитий — сам собі суддя,
А для паскуд —
він завжди небезпечний.

Талановитий — сам собі суддя,
А для паскуд —
він завжди небезпечний.

Талановитий — сам собі суддя,
А для паскуд —
він завжди небезпечний.

Талановитий — сам собі суддя,
А для паскуд —
він завжди небезпечний.

Талановитий — сам собі суддя,
А для паскуд —
він завжди небезпечний.

Талановитий — сам собі суддя,
А для паскуд —
він завжди небезпечний.

Талановитий — сам собі суддя,
А для паскуд —
він завжди небезпечний.

Талановитий — сам собі суддя,
А для паскуд —
він завжди небезпечний.

Талановитий — сам собі суддя,
А для паскуд —
він завжди небезпечний.

Талановитий — сам собі суддя,
А для паскуд —
він завжди небезпечний.

Талановитий — сам собі суддя,
А для паскуд —
він завжди небезпечний.

Талановитий — сам собі суддя,
А для паскуд —
він завжди небезпечний.

Талановитий — сам собі суддя,
А для паскуд —
він завжди небезпечний.

Талановитий — сам собі суддя,
А для паскуд —
він завжди небезпечний.

Талановитий — сам собі суддя,
А для паскуд —
він завжди небезпечний.

Талановитий — сам собі суддя,
А для паскуд —
він завжди небезпечний.

Талановитий — сам собі суддя,
А для паскуд —
він завжди небезпечний.

Талановитий — сам собі суддя,
А для паскуд —
він завжди небезпечний.

Талановитий — сам собі суддя,
А для паскуд —
він завжди небезпечний.

Талановитий — сам собі суддя,
А для паскуд —
він завжди небезпечний.

Талановитий — сам собі суддя,
А для паскуд —
він завжди небезпечний.

Талановитий — сам собі суддя,
А для паскуд —
він завжди небезпечний.

Талановитий — сам собі суддя,
А для паскуд —
він завжди небезпечний.

Талановитий — сам собі суддя,
А для паскуд —
він завжди небезпечний.

Талановитий — сам собі суддя,
А для паскуд —
він завжди небезпечний.

Талановитий — сам собі суддя,
А для паскуд —
він завжди небезпечний.

Шановна редакціє! Перший рік передплачую «Кримську світлицю». Раніше лише чула про неї, співчувала вашій боротьбі за її виживання. Передплатила, щоб підтримати, та не думала, що отримаю від неї таку світлу радість. Сердечно дякую колективі за подвизницьку працю! Разом з тим надсилаю кілька своїх статей, які, як мені здається, відповідають спрямуванню «Світлиці». Бажаю здоров'я й успіхів в усіх починаннях!
Галина ВИШНЕВСЬКА, кандидат філологічних наук, доцент, м. Київ

Основними атрибутами нації є герб, гімн і прапор. Герб України має дуже глибоке коріння. Це тризуб — родовий герб Київського князівського роду Рюриковичів, у найдовершенішій своїй формі збережений на монетах князя Володимира Великого. Походження українського гімну, як і прапора, не таке вже й давнє. До речі, найдавніший у світі англійський гімн. Він датується 1774 роком, а більшість європейських державних гімнів були створені у XIX столітті. Саме тоді й українці почали шукати пісню, яка б стала ознакою національної ідентифікації.

Вперше така потреба постала під час Весни народів у 1848 році. На Всеслов'янському з'їзді у Празі українці за відсутності офіційного гімну співали «Многая літа». На національних маніфестаціях того часу в Галичині залюбки співали складену Юліаном Добриловським (1760-1825) пісню «Дай Боже, в добрий час» і твір Івана Гушалевича (1823-1903) «Мир вам, браття, всім приносим», визнаний Головною руською радою у Львові (1848) як національний гімн галицьких українців. Карпатські українці співали пісню Олександра Духновича (1803-1865) «Я русин бив, есьм і буду». А на центральних і східних землях роль національного гімну довгий час відігравав «Заповіт» Тараса Шевченка.

Першим композитором, який поклав його на музику, був священник Михайло Вербицький. Він народився 4 березня 1815 року в селі Явірник Руський, що неподалік від міста Перемишля (нині Польща), в сім'ї священника. Ще за життя Вербицький здобув визнання як творець улюблених і популярних хорів, солоспівів і театральної музики.

Кантата-поема Вербицького «Заповіт» прозвучала на святковому шевченківському концерті у Львові у 1868 році. Цікаво, що в цьому концерті було виконано ще один «Заповіт» для чоловічого хору, тенора, соло в супроводі фортепіано. Це був твір молодого, майже нікому невідомого тоді композитора з Києва Миколи Лисенка, який відгукнувся на пропозицію львівської інтелігенції написати хор на слова Шевченка. Ось так символічно перетнулися творчі шляхи двох корифеїв — зачинателя української професійної музики в Галичині і фундатора української школи. З цього часу розпочалася музична шевченкіана, що охоплює понад півтисячі творів, авторами яких стали не тільки українські композитори (загалом більше 120). Тільки одного «Заповіту» налічується понад 50 музичних інтерпретацій у різних жанрах — від пісні до симфонічної поеми.

Спершу це була сольна пісня, яка незвично швидко спопуляризувалася. У 80-х і 90-х роках XIX століття її співали майже на кожному концерті й урочистості, а після її переробки для хору вона стала національним гімном.

Національний гімн «Ще не вмерла Україна» вперше прозвучав 10 березня 1865 року в Перемишлі на першому в Західній Україні шевченківському концерті. Після прем'єри пісня стала настільки популярною, що вважалась народною. Насправді ж слова до національного гімну «Ще не вмерла Україна» написав Павло Чубинський (1839-1884) родом із Борисполя на Київщині. Його товариш засвідчував, що на

Галина ВИШНЕВСЬКА

ГОЛОВНА ПІСНЯ УКРАЇНИ

одній із зустрічей київської громади з сербами в домі на Великій Васильківській співали сербську пісню, в якій були слова: «Серце біє і кров ліє за свою свободу». Чубинський раптом зник, а згодом повернувся з текстом «Ще не вмерла Україна». Не виключено, що на наш гімн мав вплив польський «Марш Домбровського», більше відомий за версією «leszcze Polska nie zginela» («Ще не вмерла Польща»), почутий Чубинським від польських засланих (відомо, що за народницьку пропаганду він був засланий в Архангельську губернію). У XIX столітті польські революційні віяння були популярними серед багатьох поневолених імперіями народів. Так, приміром, мотиви «Маршу Домбровського» були у словацькій та болгарській музичній традиції.

Текст Чубинського вперше було опубліковано у грудневому числі часопису «Мета», який фактично вийшов у січні 1864 року, і незабаром був покладений на музику Вербицьким. Ця потужна патріотична композиція одразу набула величезної популярності серед всього свідомого українства.

Спочатку вона поширювалася в численних переписах, а була надрукована значно пізніше — у збірнику «Кобзар» у Львові в 1885 р. В роки Першої світової війни гімн П. Чубинського — М. Вербицького побачив світ у збірнику українських бойових пісень — «Співанику великих днів» за редакцією Богдана Лепкого. Здійснене у Відні його видання роздавали українським воякам австрійської армії та полоненим російської армії української національності в таборах полонених у Австрії та Німеччині. Незважаючи на те, що Українська національна рада у 1918 р. вирішила виконувати в Галичині старий гімн о. І. Гушалевича «Мир вам, браття, всім приносим», громадськість та українські січові стрільці на офіційних святах послуговувалися лише гімном П. Чубинського — М. Вербицького «Ще не вмерла Україна».

Перше виконання пісні «Ще не вмерла Україна» як державного гімну відбулося

в історичний момент — у день проголошення в Києві самостійності України 22 січня 1918 р., коли Українська Центральна Рада проголосила IV Універсал. Присутні відспівали врочисто, навколішки, «Заповіт» Т. Шевченка та пісню-гімн «Ще не вмерла Україна». Через рік, після об'єднання 22 січня 1919 р. УНР і ЗУНР, пісня стала офіційним гімном на всій території, охопленій українською державністю. Згодом, 15 березня 1939 року її було прийнято державним гімном Карпатської України.

Після поразки українців у будівництві незалежної держави у 1917-1920 рр. гімн «Ще не вмерла Україна» більшовицька влада визнала проявом злочинного націоналізму. Роль гімну на всій території нової імперії відтоді виконував «Інтернаціонал», а з 1944 р. — Гімн Радянського Союзу.

Однак для розпорошеної по різних країнах світу багатотисячної української еміграції, причетної до незалежницьких змагань того часу,

над могилою М. Вербицького відновлено. По літах небуття пам'ять композитора пошановують українці Перемишля і околиць, а також гості з України, колишні мешканці Млинів, численна українська громада із сусідньої Яворівщини, Львівщини, в тому числі вихідці із Закерзоння, тобто Посяння, Лемківщини, Холмщини,

Підляшшя, Холмщина, Лемківщина і Любачівщина. Пісня «Ще не вмерла Україна», яка стала українським гімном на початку XX століття, підтвердила свій національний статус після референдуму 1 грудня 1991 року, коли Україна стала незалежною державою.

Офіційний текст Державного Гімну України був при-

П. Чубинський

пісня «Ще не вмерла Україна» залишалася символом надії на воскресіння самостійної держави. Лунала вона й на всіх урочистих зустрічах і у тих місцевостях Польщі, де поселилися колишні вояки Армії УНР.

Мешканці Західної України, зокрема члени культурно-освітніх товариств зі Львова та Перемишля, відвідуючи село Млини під Перемишлем, молилися за душу о. Михайла Вербицького в місцевій церкві, в якій композитор із 1856 р. був священником і де на церковному цвинтарі покояться його тлінні останки. Згодом за дієвої участі львівського чоловічого хору «Бандурист» тут споруджено пам'ятник, який освячено 17 червня 1934 р.

У цей самий час відбувалася інша символічна та ніким не передбачувана подія. Церкву в Явірнику Руському, у якій був охрещений Михайло Вербицький, розмалювали виходець із Полтавщини, ад'ютант Симона Петлюри, власник іконописної робітні «Відродження» у Перемишлі, полковник Борис Палій-Неїло та виходець із Єлисаветграда, старшина Армії УНР Павло Запорізький (до речі, вони були авторами розписів ряду інших церков Надсяння).

Після трагічних післявоєнних депортацій українців із Надсяння, Лемківщини, Холмщини та Підляшшя у Млинах не стало корінного населення. Церкву було перетворено на костел, а могилою композитора опікувалася Марія Іванчик, 1912 р. н., яку доля зберегла від переселень. У 1989 році молебні

М. Вербицький

Південного Підляшшя, Любачівщини. Врешті майже одночасно з Помаранчевою революцією в Україні тривала підготовка до урочистого відзначення 190-ї річниці від дня народження композитора. Заходами Перемишльської консисторії та Львівської державної адміністрації на могили визначеного митця споруджено каплицю-пантеон.

Гірко, однак, усвідомлювати, що могила Вербицького знаходиться не в Україні, а в іншій державі, що місто Перемишль, яке було столицею руського удільного князівства, провідним центром української культури на західних землях Руси-України ще з раннього середньовіччя, сталінською комуністичною владою після закінчення Другої світової війни було подароване Польщі, як і вся територія уздовж ріки Сян (Надсян-

нятий Верховною Радою 7 березня 2003 року, він звучить так:

*Ще не вмерла України
і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії,
усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки,
як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття,
у своїй сторонці.*

*Приспів:
Душу й тіло ми положим
за нашу свободу
І покажем, що ми, браття,
козацького роду.*

Традиційна версія Гімну:

*1. Ще не вмерла Україна,
ні слава, ні воля,
Ще нам, браття молодії,
усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки,
як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття,
у своїй сторонці.*

*Приспів:
Душу й тіло ми положим
за нашу свободу
І покажем, що ми, браття,
козацького роду.*

*2. Станем, браття,
всі за волю,
від Сяну до Дону,
В ріднім краю панувати
не дамо нікому;
Чорне море ще всміхнеться,
дід Дніпро зрадіє,
Ще на нашій Україні
доленька наспіє.*
*3. А завзяття й праця щира
свого ще докаже,
Ще ся воля в Україні
піснь гучна розляже,
За Карпати відіб'ється,
згомонить степами.
Україні слава стане
поміж народами.*

ТИМ ЧАСОМ... Кабінет Міністрів має вирішити питання спорудження пам'ятника автору тексту Державного гімну України Павлу Чубинському в місті Борисполі Київської області.

Відповідне доручення Президент Віктор Янукович дав за підсумками виїзного засідання Ради регіонів у Борисполі, інформує прес-служба Глави держави.

«Дуже добре, що його (підприємця) будівництва пам'ятника регіон виніс на державний рівень... І, безумовно, Микола Янович, треба буде приймати це рішення Кабінету Міністрів, я маю на увазі, як допомогати», — сказав Президент.

А цей пам'ятник Павлу Чубинському було встановлено в Борисполі у 2001 р.

УКРАЇНСЬКИМ ДІТЯМ

Олесь ЛУПІЙ

МОВА

— Що таке рідна мова? — Маму син запитав.
— Синку, це наша мова, А мову Бог нам дав. Мова розповідає, Хто ми на світі є, Мова допомагає, Мова сил додає. Мова — це Україна, Мова — це рідний дім І велика родина, Що проживає у ній. Мова — це Чорне море, Мова — це Кримський край І карпатські простори, І Дніпро, і Дунай, Де таї кучеряві, Срібна хвиля пливе... В Українській державі Наша мова живе. Чути мову пісенну У великих містах, коли Україна стала незалежною державою. Офіційний текст Державного Гімну України був при-

БРАТИ

Як жили колись народи? Кожен мав окремий дім У надійнім загородді І щасливо жив у ній. Мав свою окрему хату Й український наш народ, Землю мав свою багату, Мав свій сад і свій город. Мав поля, ліси, діброви Над Дніпром і над Дністром, Де пишались хороми І красою, і добром. Але задрісним сусідам Не подобалось, що в нас Є завжди багато хліба Й нападали увесь час. Руйнували наші села, Божі храми і міста. Де було життя веселе, Там настала темнота. До сусіда, що на сході, Українці подались, Щоб до дружнього народу Він, як рідний, прихилився.

Той узявся захищати, Обіцяв у себе рай, Але знищив їхню хату Й поселив їх у сарай. За непослух всіх карали, Замикали у тюрму, Висилали за урالی, У Сибір, на Колиму. Як жилося у сарай, Важко згадувати тепер: Лютувала дика зграя, Поки вождь їх не помер. Українці збудували Свій окремий гарний дім, Україною назвали, Щоб щасливо жити в ній. Та сусіди, що зі сходу, Не вгамуються ніяк: Ніби в нашого народу Все погано, все не так. Кличуть знов до свого раю: «Будьмо разом,

ми ж брати, Будем жити у сарай І нашу дружбу берегти...» Нажилися у сараях, Надивилися на той жах, Де панує дика зграя, Де брат з братом на ножах. Досить вже того братання Та оманливих ідей. Треба жити без знущання, Як заведено в людей. «В своїй хаті своя правда», Як писав колись Кобзар, Своя воля, своя влада, Не потрібен жоден цар. Переконують даремно, Бо і мудрість є у тім: Кожен брат живе окремо, Кожен має власний дім. Як заведено в народі, Це вже істина проста: Брат до брата в гості ходить І додому поверта.

м. Київ

МИ – ДІТИ ПЛАНЕТИ ЗЕМЛЯ!

«Є таке тверде правило: встав вранці, умився, привів себе в порядок — і відразу ж приведи в порядок свою планету» — ці слова Антуана де Сент-Екзюпері стали лейтмотивом організованого бібліотекою-філією № 4 ім. М. М. Коцюбинського Централізованої бібліотечної системи для дорослих м. Сімферополя в партнерстві з Сімферопольським товариством любителів астрономії, астрономічною обсерваторією МАН для учнів 4-Б класу гімназії № 9 (викладач Ірина Томілова) ЕКО-КРАЄЗНАВЧОГО КАЛЕЙДОСКОПА «МИ — ДІТИ ПЛАНЕТИ ЗЕМЛЯ». У програмі заходу: еко-літературна ода «Земля — наш спільний дім», театралізована вистава «Богатирі на захисті екології», еко-вікторина «Знавці природи», книжкова викладка «Цікава екологія».

Сучасні школярі люблять дивитися мультфільми, художні фільми, головною темою яких є космос. Все невідоме і незрозуміле розбухує дитячу фантазію. Планета Земля — єдиний дім людства в безмежних просторах Всесвіту. Земля — дивовижна і унікальна планета, багато загадок якої не розкриті і не розгадані. Все, що є прекрасного навколо нас, — гори, зелені парки, ліси і сади, річки і моря, все це — наша рідна планета Земля!

З раннього віку люди намагаються пізнати навколишній світ, який повний загадок і таємниць. У фонді бібліотеки ім. Коцюбинського є чудові енциклопедії, ілюстровані журнали, художні та науково-популярні твори, написані в захоплюючій і доступній формі, які допоможуть не тільки розширити кругозір учнів, але і навчати їх дбайливо і з любов'ю ставитися до нашого спільного

Дому — планети Земля. Завідувач бібліотеки Ірина Рейдер прочитала учням вірші про Землю, а також представила еко-викладку «Цікава екологія», ознайомивши з книгами з фонду бібліотеки. Діти теж підготували вірші про улюблену планету.

Самі учні підготували і представили гостям і однокласникам театралізовану виставу «Богатирі на захисті екології». Еко-вікторина «Знавці природи», проведена для учнів бібліотекарем I категорії Тетяною Соколовою, присвячувалася тим, хто живе на планеті Земля разом з людиною — представникам неповторного і різноманітного тваринного світу — птахам, звірам, риbam, комахам.

Разом з Галиною Григорівною Шевченко, завідувачем юнацької обсерваторії МАН «Шукач», та Наталією Володимирівною Першиною, керівником гуртка космічного живопису, хлопці та дівчата здійснили захоплюючу подорож до зірок. З розповіді Галини Григорівни вони дізналися чимало цікавого про нашу планету Земля та її місце в Сонячній системі. Наталія Володимирівна розкрила багато чого з того, що здається звичним і буденним, пробудивши у юних землян інтерес до однієї з найбільш захоплюючих наук — астрономії. Представники обсерваторії принесли з собою осколок справжнього метеорита, а також показали дітям камені з числа корисних копалин Криму, викликавши ширше захоплення. Завершилася захід музичним номером учнів «Ми улюблену планету ображати не дамо!».

Ірина РЕЙДЕР,
завідувачка бібліотеки-філії
№ 4 ім. М. М. Коцюбинського

«У ЖИТТІ БАГАТО ЗНАЧИТЬ — СВОГО ВЧИТЕЛЯ ЗНАЙТИ!»

На сьогодні більшість вчителів нашої рідної Сонячнодолинської школи, які викладали колись ще у наших батьків, — на заслуженому відпочинку, але досі про них пам'ятають тільки хороше. З багатьох шанованих учителів я хотіла б розповісти про Діну Стефанівну Карюкіну. Вона — вчитель математики вищої категорії, відмінник народної освіти України. Я побачилася з Діною Стефанівною і попросила дати відповідь на деякі запитання.

— Діно Стефанівно, чому ви обрали саме цю професію?

— Справа в тому, що мій батько був математиком, я народилася в сім'ї вчителів. Батька не пам'ятаю, тому що коли мені було 5 місяців, він пішов на фронт й не повернувся... Ось так я вибрала свій шлях. Мій батько був педагогом, я викладала і моя дочка теж стала вчителем. (Розповідаючи про це, Діна Стефанівна показала мені повістку на фронт. Вона зберігає її як пам'ять про батька...).

— Скільки років ви пропрацювали вчителем?

— Всього я пропрацювала 43 роки, з них — 26 років у Сонячнодолинській школі. Де який час працювала завучем.

— Який день у школі був для вас найрадісним?

— Напевно, 1 вересня. Для вчителя це завжди особливий день.

— А який найважчим?

— Не знаю... Аж надто важких днів не було.

— Чи пам'ятаєте ви своїх вчителів?

— Звичайно, пам'ятаю. Першого вчителя Володимира Володимировича й усіх інших — усіх пам'ятаю.

— Як ви вчилися в школі?

— Відмінницею я не була. Всі предмети, окрім російської мови та історії, були на п'ятірки. Російська мова та історія — на четвірки. Математика і фізика — це моє.

— Як ви думаєте, який орієнтир у житті людини головний?

— Складне питання. Головний орієнтир —

ПРОБА ПЕРА

ВІТАННЯ МАТУСІ

Ладіна, рідненька,
добра і проста,
Наша дороженька,
добра і проста,
наша золота,
Натруджені руки,
наша золота,
мудрі слова,
Вам ніколи, мамо,
споккою нема...
Тож дозвольте, мамо,
в день такий святковий
Побажати щастя,
радість в житті,
Щоб не знали, мамо,
горя ви ніколи,
Й довго, до ста років,
щоб для нас жили!
Ми цілуем, мамо,
добрі ваші руки,
Скрізь їх відчуваєм —
йде від них тепло,
Хай не буде більше
поміж нас розлуки,
Радість лише буде
і цвіте любов!

ПРО ШКОДУ ПАЛІННЯ

Не курить же, любі діти.
Нашо димом вам смердіти?
Краще пахнути духами,
Ніж смердіти цигарками...

СОНЕЧКО

Вийшло сонечко з-за хмари,
І розбіглися промінці,
Обігріли, зясніли —
Ось промінчик у руці!

ЯК ДОБРЕ ЖИТИ У СЕЛІ

Як добре жити у селі,
Тут завжди радісно мені!
Пташки в лісі так співають...
І жабки квакають в ставку,
Чайки над озером літають,
Й зозулька у гаю: Ку-ку!

Мар'яна КУЧМА,
учениця 5 класу Львівської
ЗОШ № 99

«ДОБРО ПЕРЕМАГАЄ ЗЛО»

У Республіканському конкурсі дитячої творчості «Добро перемагає зло», який проходив у Криму з 15 червня до 15 жовтня, взяли участь 132 юних кримчанина.

У конкурсі взяли участь читачі публічних бібліотек автономії віком від 6 до 18 років. Юні автори представили на розгляд журі 130 робіт. Конкурс проводився в двох номінаціях: «Золоті ручки» та «Казкова країна».

Захід пройшов у рамках Всеукраїнського фестивалю-конкурсу дитячої і юнацької творчості «Урок казки» за підтримки Міністерства культури Автономної Республіки Крим.

Управління
інформаційної політики
Ради міністрів АРК

це отримати знання. Отримавши знання, отримаєш професію і стаєш потрібним для суспільства. Так я думаю.

— Яких яскравих особистостей ви виховали?

— Можливо, «яскраві» — надто гучно сказано. Олена Коваленко зараз працює в екскурсійному бюро «Таврія». Вона — з випуску моїх учнів. Саша Демаков — вже, напевне, генерал, служить на Далекому Сході. Сергій Злобін — заступник головного лікаря в Московській поліклініці. Галина Злобіна — психіатр. І багато інших.

— Вдячні вони вам?

— Звичайно. До мене часто приходять випускники, передають привіт в Інтернеті. Але це треба запитати у них.

...За багато років роботи Діна Стефанівна віддавала учням частинку себе, вона виховала талановитих людей. Добре знаючи математику, її вихованці пішли працювати економістами, банкірами, будівельниками. А головне, що всі вони стали хорошими людьми. Багато учнів з вдячністю згадують Діну Стефанівну!

Катерина ОГАРКОВА,
учениця 10 класу Сонячнодолинської ЗОШ
м. Судак

НІ СМЕРТЬ, НІ ЧАС НЕ РОЗЛУЧИЛИ ЇХ...

Маїя в юності

(Закінчення. Поч. на 1-й стор.)

Але ж поміж Александром Івановичем та Маєю Олександрівною було таке щось інше: вони нагадували десятикласників, ошелешених першим, ще не звіданим почуттям, хоча обоє вже мали сім'ї, дітей і не були повністю вільними від попередніх стосунків. Все вирішила випадкова зустріч на кримському пляжі, де опинилася відпочивальна працівниця в перший же день приїзду до санаторію. А попереду було стільки спільних відпочинків, які тривали майже все літо! Втім, Маїї Олександрівні було що втрачати: в Москві вона мала хорошу, одержану нею квартиру, мала чоловіка Івана Копиткіна, за плечима у якої — художнє училище і поліграфічний інститут і який нині є академіком інформаційних наук. Та картини його Маїю не вражали, вона жила своїм окремим життям. Там же залишилися і дві донечки — Наталя та трирічна Оля, що вже говорить про престижну роботу...

Та Олександр Іванович, з'ясовуючи стосунки з Іваном Івановичем, заявив: вона у мене працювати не буде. І Маїя Олександрівна з головою поринула в життя свого нового коханого чоловіка і, здається, розчинилася в ньому. Разом побували вони в Києві, Харкові, Львові, Дніпропетровську, Чернівцях, де він колись навчався і працював, у Шевченківських місяцях, — всюди, куди Олександра Івановича запрошували на різноманітні заходи, а також у редакціях, видавництвах, навіть на з'їзді Спілки письменників України у Києві. І де вони б не були, скрізь звучало українське слово, до якого жінка дедалі більше призивалася. А це було для неї не зайвим, бо пані Маїї доводилося друкувати на машинці всі рукописи чоловіка, зміст яких вона не лише розуміла, але й могла заперечити чи посперечатися

з того чи іншого приводу. Вона й зараз вільно, з непоганою вимовою читає українські тексти, а ось говорити мовою чоловіка їй важкувато.

Про те, яку роль відігравала дружина в його творчому житті, свідчили посвяти на книгах, зроблені рукою Олександра Івановича: «Любимою дорогою моєю Маечке, Майчонку, которая не только вдохновляла и «подгоняла» меня в работе над сценарием, но отдала много пота и крови в подготовке и написании книги», «Жене, помощнице и вдохновителю, с которой вместе страдали и радовались в работе над этой книгой» тощо. Москвичці з китайським корінням доводилося і перекладати книги чоловіка російською мовою, це вона підготувала до друку його бібліографічний покажчик на 65 сторінках — у неї просто не було іншого життя, і вона його не хотіла. Навіть коли Олександр Іванович вирушав на лекції до студентів чи слухачів курсів підвищення кваліфікації (а працював він у трьох місцях), дружина їхала з ним і була десь поряд: ходила в магазини, відпочивала на лавочці, бо удвох же на лекцію не підеш!

Так і пролітали щасливі дні Маїї Олександрівни, а всього — понад 25 років, і тривало це, поки чоловік не занедужав. То був 2003 рік. У професора спочатку заболіли ноги, і, щоб він міг якось завершити навчальний рік, маленька тендітна жінка допомагала йому добиратися до місця роботи, не шкодуючи свого скромного фізичного ресурсу.

Потім вони їздили тільки в лікарні на різноманітні процедури, що виявилися неефективними. Тепер Маїя Олександрівна була заклопотана пошуками найкращих лікарів, та судинна патологія залишала дедалі менше надій на одужання.

За кілька місяців усе скінчилося. Маїя Олександрівна втратила не тільки чоловіка, але і смисл життя, його наповненість, бо поряд — ні дітей, ні онуків, бо вона розчинилася в ньому одному, якого більше не було. Та було його творчість, його плани, його пам'ять, про яку треба було потурбуватися хоча б тому, щоб не з'їхати з глузду.

За її ідеєю в ТНУ було обласшовано аудиторію Олександра Губаря (недарма ж він працював там понад 30 років). Дружина науковця передала туди всю його величезну бібліотеку (понад 3 тисячі книг): «Щоб книги продовжували працювати, а не покривалися пилом». Вона «проштовхувала» його статті, що були доречними у зв'язку з тими чи іншими датами, ходила, як і колись вони разом, до «Кримської світлиці» та «Голоса Крима», щось пропонуючи, і на шпальтах

цих газет письменник продовжував своє життя. А коли в університеті одержала недоплачені колись чоловікові кілька тисяч, загорілася думкою видати його рукопис, присвячений Тичині і Подвійському, який 20 років пролежав у столі. Потім сама, буква до букви, кома до коми, звиріла з ним набір майбутньої книги, здійснений з допомогою Всеукраїнського інформаційно-культурного центру. А коли книга вийшла, Маїя Олександрівна розслала її по музеях, бібліотеках, друзях чоловіка, нащадках героїв досліджень письменника, потім одержувала листи-відгуки, знову відчуваючи себе потрібною і важливою людиною, на яку, можливо, дивиться тепер її чоловік із зоряного неба.

Завдяки Маїї Олександрівні не залишилося непоміченим і 90-річчя з дня народження О. Губаря. Проїшли з цього приводу заходи, з'явилися публікації, зокрема в «Голосі Крима», адже в останні роки життя кримськотатарська культура та література стали для письменника не менш важливими, ніж свої рідні. Особливо резонансними були його праці, присвячені Агатагану Кримському, збірку творів якого, укладену Александром Губарем, з його вступним словом було видано трьома мовами. Тож увесь цей час владні працівники кримськотатарської газети передплачують її Маїї Олександрівні.

Озираючись в далеке минуле, моя співрозмовниця згадує війну, бомбардування, що, до речі, не ставало на заваді ні роботі московських заводів і фабрик, ні навчанню дітей. З'явився лише додатковий обов'язок — праця на трудовому фронті, а саме: риття окопів, спорудження укріплень. Від цього не звільнявся ніхто. Маїїна мати, Маріанна Василівна Алексєєва, хоча і була інвалідом після операції, працювала разом з іншими. А тата, артиста цирку, акробата Дін Дзі Міна вислали невдовзі після народження дочки на Далекий Схід за те, що був... китайцем. Так він назавжди випав із життя дружини і своєї дитини. Щоправда, одного разу тато зателефонував матері, розповів, що теж став інвалідом, та у той вже був інший чоловік, і Маріанна Василівна відповіла, що на зустріч не очікує, бо не в змозі утримувати хвору людину, сама потребує допомоги. Так і помер Дін Дзі Мін десь на чужині, життя якого скалічила політика чужої для нього держави, і тільки розкосі очі у дочки та онучок нагадують про те, що він був колись на світі.

Довге життя — багато вражень і спогадів. І листопада Маїї Олександрівні виповнюється 80 років. Вона

вже не така жвава і чорнява, якою запам'яталася, але активна і натхненна, особливо коли згадує Олександра Івановича, хоча іноді на очі їй навертаються сльози. Сьогодні вона живе за них обох, і ми бажаємо, щоб її життя у добром здоров'ї тривало ще довго-довго.

Для мене Маїя Олександрівна — взірць дружини, найкращої, найвідданішої, і до цієї її місії я ставлюся з особливим трепетом. Можливо, тому, що теж довелось бачити різне. Особливо боляче згадувати останні дні одного відомого кримського поета і письменника, редактором книг якого я колись була, а ще — ми просто товаришували. Він мав красуню-дружину, медика за фахом. Пам'ятаю рядки присвячених їй віршів, адже разом вони були все життя. Мій товариш, заслужений фронтовик, відома в Криму людина, теж любив гуляти пішки, і незабаром ходити для нього теж стало важко — це, як я тепер розумію, було пов'язане із проблемами з кровопостачанням, склеротичними явищами, чому посприяла прихильність поета до спиртного, що лилося рікою під час регулярних дружніх застіл.

Не побачивши його під час святкування Дня Перемоги, я з букетом червоних гвоздик поїхала до ветерана додому. На дзвінок ніхто не відповів, а біля вхідних дверей мене застали дружина із сином. Коли ми увійшли в квартиру, я була приголомшена побаченням: чоловік лежав у ліжку в дерматиновій чорній куртці, його борода та сиве волосся (якого майже не було) доросли до пояса, він мене взагалі не впізнав, а дружина замість ліків принесла йому півлітрову пляшку горілки. Її і спустошував хворий лежачи, взагалі без закуски.

— Я приношу йому щодня по пляшці, — пояснила мені колишня завідувачка медичної лабораторії. А

на моє запитання, що говорять лікарі, повідомила, що до них ніхто не звертався, бо «госпіталь далеко і мені важко туди їздити».

Але ж будівля, де жило подружжя, примикає до території Республіканської клінічної лікарні ім. Семашка, між ними — лише вузьенька доріжка, це не далі, ніж ларьок з оковитою! Я готова була прямо на ранок бігти туди, бігти куди завгодно, аби лише не жити з усвідомленням, що дорогою мені людину добивають горілкою. Та мої пропозиції не зацікавили ні дружину, ні сина, москвича, теж літератора, мого однолітка. І чи могла я суперечити їхній волі?

Більше поета живим я не бачила, а помпезні прощальні церемонії лише посилювали обурення. Він був з того ж року, що і Олександр Губар, в тому ж віці і закінчив свій життєвий шлях. Ось тільки дружина на його трапилася інша. Нікому берегти його пам'ять, і не знаю, чи, окрім моєї в одному із кримських журналів, була хоча б якась присвячена йому публікація. В ній я пропонувала один із провулків, де пройшла юність поета, назвати його іменем...

А Маїя Олександрівна домоглася б, якби це стосувалося її чоловіка. Час істини все розставив по своїх місцях, той страшний час, який з усіх зриває маски і оголяє людську душу.

Працівники нашої редакції і друзі Олександра Губаря бажають пані Маїї всього, чого міг побажати їй лише коханий чоловік, як, наприклад, у цій листівці: «Будь завжди радісною, здоровою, щасливою, моя квіточко, моя кохана, красива, чиста!».

Живіть довго і щасливо, Маїє Олександрівно, і не сумуйте, бо ви маєте багато відданих друзів, які здатні оцінити ваш жіночий подвиг!

Тамара СОЛОВЕЙ

З ПОШТИ

ЇЇ ДУШІ ВИСОКІ ПОРИВАННЯ

Так уже повелося, що про вчителів прийнято згадувати напередодні їхнього професійного свята. Вчительські радощі і печалі, турботи і маленькі перемоги — усе це залишається «за рамками» нашої повсякденності. Утім, відправляючи дитину до школи, кожен із нас очікує не формального ставлення, а розуміння і підтримки. Чи справджуються наші надії і сподівання? Як свідчить практика, не завжди. Тим радісніше усвідомлювати, що є педагоги, які у кожній маленькій особистості прагнуть побачити людину зі складним внутрішнім світом. А це, попри усілякі труднощі, намагаються прищепити найкращі чесноти.

До таких педагогів належить Тамара Костюк — заступник директора з виховної роботи спеціалізованої школи № 137 з поглибленим вивченням англійської мови м. Києва (директор О. Рибіцька). З теплою згадують про свого наставника колишні вихованці Тамари Арчилівни, які нині стали дорослими людьми і привели до школи своїх дітей. Тамара Арчилівна прищеплює вихованцям любов до слова, справедливо вважаючи, що без гуманітарної складової годі увявити усебічно розвинуту особистість. Без сумніву, на вивчення курсу зарубіжної літератури та художньої культури у старшій школі необхідно виділяти якомога більше годин! Бо хіба може інформаційно перевантажений старшокласник за лічені години осягнути велич таких письменників, як Марсель Пруст, Джеймс Джойс, Франц Кафка, навчитися розрізняти відмінності між ек-

спресіонізмом та футуризмом. Тож перед вчителями, які викладають курс зарубіжної літератури та художньої культури, постає надзвичайно складне завдання. Необхідно так згрупувати матеріал, щоб у пам'яті дітей на все життя залишилися яскраві факти. Треба бути справжнім актором, аби передати красу поезії Гійома Аполлінера... І тоді в уяві постає оспіваний ним міст Мірабо... Наче маестро, що диригує оркестром, вчитель провадить для учнів віртуальну подорож сторінками зарубіжної літератури. І від того, наскільки вправний той маестро, залежить, наскільки цікавою і пізнавальною буде подорож. «Усе просто», — говорив один із героїв роману М. Булгакова. Гортаючи сторінку за сторінкою, учні знайомляться з літературою Німеччини та Латинської Америки, милуються соборами Відня та Барселони. Для того, щоб їм було «прос-

то» мандрувати віртуальним світом, вчителів доводиться докласти чимало зусиль. Опікуючись виховною роботою, пані Тамара намагається з кожною дитиною працювати індивідуально. Учні школи беруть участь у районних та міських олімпіадах, конкурсах та спортивних змаганнях. Як приємно одержати нагороди за призові місця: грамоти, дипломи, подяки, цінні подарунки! А ще відзнаку «Гордість СШ № 137», яка вручається на традиційній лінійці наприкінці навчального року. Основою виховної роботи у школі Тамара Костюк вважає національне та патріотичне виховання, музейну педагогіку. У музеї бойової слави проводяться уроки мужності, виховні години, які готують учні старших класів для молодших школярів та гостей школи. Юні екскурсоводи третій рік поспіль посідають І місце у районному конкурсі та стають фіналістами міського конкурсу музейних екскурсіводів при навчальних закладах Києва. «Відповідальність і обов'язок», — таким є кредо Тамари Арчилівни Костюк. Її душі високі поривання знаходять відгомін у серцях тих, хто був і є її вихованцем.

Наталія ОСИПЧУК,
член Національної спілки
письменників, Національної спілки
журналістів України

Добрий день, шанована Україно і нами, співчими людьми, газета «Кримська світлиця»! Перш за все, хочу подякувати хорошим людям — Михайлу Степановичу та Тамарі Василівні Микитюкам за їхню доброту, порядність, любов до української пісні, якій вони допомагають утверджуватися в Криму, підставляючи плече під ваш пісенний фестиваль.

У нас теж є свій досвід такого утвердження. Років 20 тому ми організували ансамбль української народної жартівливої пісні «Теші та свекрухи». Ми не запрошували лише тих, хто гарно співає, головне, щоб любили пісню і, звичайно, були готові працювати без всякої платні.

Виділили нам дві великі кімнати з купами землі і каміння, без вікон. Без копійки бюджетних грошей зробили ремонт. Першу кімнату оформили в українському стилі і дали їй назву «Першоцвіт». Другу назвали «Милосердя», допомагаємо нужденним одягом, взуттям, продуктами до свят.

Пісні для ансамблю пишу і складаю музику сама. Я — не музикант, але граю на гармошці та баяні. Ніхто з нас не вчився вокалу, але де б ми не виступали, нас завжди приймають на «біс». У нас навіть побувала знімальна група Першого національного українського телеканалу «Надвечір'я» з Тамарою Шербатюк.

Дорогі, шановні люди, велика вам подяка за вашу працю, за все хороше, що ви робите. Низький вам уклін від нашого ансамблю! Хай вас Бог береже!

Лілія Романівна КИШИНЕВСЬКА
с.мт. Каланчак Херсонської області

КОЗАЦЬКИЙ ГЕТЬМАН БАЙДА-ВИШНЕВЕЦЬКИЙ

(Закінчення. Поч. у № 43)

Українське населення потерпало від наскоків ординців, від турецьких нападів, а також зазнавало страшного визиску з боку польської шляхти, зазнавало й релігійних переслідувань. Отож від тяжкої панщини, од усяких панських кривд місцеві жителі тікали на вільні наддніпрянські землі, що називалися тоді Україною (бо лежали вже «на краю», далі простиралася Дикий степ). З часом козаки перетворилися у могутню силу, що боронила свій край від татар. А князі та магнати, котрі мали землі на Україні, почали прихилити їх до себе, утримувати своїм коштом величезні козацькі загони. Таких загонів з'явилося чимало, і носили вони ім'я того князя, у якого служили. Так, були козаки Евстахія Дашковича, Венжика Хмельницького та інших. Ці князі, на зразок гетьманів польських, почали звати себе гетьманами козацькими. У 1556 р. на одному з численних дніпровських островів збудували козаки Дмитра Вишневецького невелику фортецю. Це й був початок Запорожжя. Відомий історик Дмитро Бантиш-Каменський писав: «Тоді правив малоросійськими козаками... один з найзнатніших князів литовських, нащадок святого Володимира Дмитро Вишневецький, муж розуму запального, хоробрий, вправний у ратній справі. Він жив на Хортицькому острові поблизу дніпровського гирла навпроти Кінських вод, укріпив його і другий острів Томаківку, першим наказав виготовляти човни для легкості з буйволівих шкір, щоб можна було при необхідності переносити їх; спалив Іслам-Кирмень, вивіз звідти гармати до своєї хортицької фортеці,

мужньо відбив усі напади хана, котрий двадцять чотири дні без успіху підступав до його острова». Восени 1557 р. хан Девлет-Гірей знов обступив Січ. Допомігав йому турецький султан із своїми яничарами, проте Байда, як його називали козаки, тримався довго. Але не стало харчів, і він змушений був податися до Черкас.

III

1556 рік склався для Дмитра Вишневецького не зовсім сприятливо. Скарги турок і татар на козацького ватажка дійшли до польського короля. Віддаючи належне відвазі гетьмана, схвалюючи спорудження ним замку на Хортиці, Сигізмунд водночас висловлював невдоволення військовими діями українського козацтва щодо бусурманів і вимагав не турбувати в майбутньому турецькі поселення — улуси. Згодом король навіть вирішив викликати Вишневецького до себе. Самолюбство гетьмана було обжажене. На побачення до короля не поїхав. Наступні події розгорталися досить блискучо. 16 жовтня 1556 р. посланці Вишневецького прибули до Івана Грозного з пропозицією гетьмана перейти на службу до московського царя. У травні 1557 р. козацький гонець Денис Малий доставляє до Москви послання, в якому Вишневецький висловлює побажання приєднати Канев і Черкаси до російських земель. Проте Іван Грозний розпорядився інакше: гетьману було наказано прибути до Москви, про міста не згадувати, бо вони належать польській державі, а з королем російський цар нещодавно уклав перемир'я і порушувати його не збирався. Зустріли Вишневецького в Москві з почестями. Цар навіть подарував йому місто Белев з довколиш-

німи селами. Обласканий Вишневецький присягнув на вірність царю. Відомо, що протягом трьох років князь ходив із московською раттю на Крим і добре дався туркам взнаки. У лютому 1560 р. Вишневецького призначено воеводою на Кавказ до п'ятигорських церковес. Та не прийшла така царська «милість» йому до душі. Були й інші, вагоміші причини. Як засвідчує Дмитро Бантиш-Каменський: «Іоан, якого оточували хитрі, підступні царедворці, був людиною підозрілою, лютою, віддавався тоді не ймовірним жорстокостям. Князь Дмитро Вишневецький, вірний цареві, коли той любив ще чесноти, першим залишив тирана, заявився до Сигізмунда, який зустрів його ласково і приставив йому особистого медика, щоб вилікувати від важкої недуги». Бо саме в цей час Вишневецького важко захворів. Є підстави думати, що його отруїли при дворі Івана Грозного. Певний час гетьман перебував між життям і смертю, не міг від надмірної кволості ані пересуватися, ані їздити верхи.

У грудні 1562 р. Вишневецького запрошують на королівський прийом у Любліні. Там він знайомиться з відомим авантюристом Альбрехтом Ласким. У цей час точилася запекла боротьба за молдавський престол. Вишневецький сам був людиною відкритою, тому з довірою ставився до інших, тож і піддався на умовляння Лаского і з невеличким загонем козаків подався до Молдавії, де йому було обіцяно титул молдавського господаря. Але підступні спільники зрадили його. Біля ріки Серет сталася кривава драма. Захоплені зрадники козаки діяли рішуче — за козацьким звичаєм стягнули до купи вози, зробили з них зам-

кнуте коло, організували таким чином укріпленний табір. Мужньо оборонялися козаки. Але сили були нерівними, і козаки відступили.

Дмитро був ще хворим, не міг втриматися на коні і змушений був їхати на возі. Втекти від погоні в такий спосіб було важко, і Вишневецький сховався в копиці сіна. Там знайшов його молдавський селянин і видав ворогам. Зраненого князя доставили до Стамбула. Селім Другий, все бусурманське оточення прагнуло смерті богатыря, якого ніяк не могли ввіймати.

Довго розмірковував султан, яку ж смерть заподіяти своєму заклятому ворогові. Страта була жорстокою. Сучасники залишили спогади про цю страшливу подію. Біля морської затоки турки звели шибилицю, на якій підвісили Вишневецького, зачепивши за гак ребром. Три дні висів він так. Турецький султан обіцяв йому життя і волю, аби він тільки відступився од віри християнської. Але Дмитро у відповідь тільки кляв бусурманів та Магомета. Нарешті якийсь турок не витримав і пострілом із лука припинив цю страждання.

«Цей трагічний кінець і героїчна смерть Вишневецького, — зазначав у своїй «Історії України-Руси» Михайло Грушевський, — як образ перемоги ідеально настроєного духу над грубою фізичною силою, символ безсилля хижого бусурманського світу подолати морально світ український, взагалі християнський — зробили сильне враження. В колах українських, польських, литовських... історія смерті Вишневецького почала переказуватися в легендарних, з різними поетичними подробицями, барвистих формах».

Трагічна смерть Вишневецького

знайшла відтворення у численних легендах. В одній з них розповідається про те, як напередодні страти гетьману запропонували зректись віри, обіцяючи зберегти за це життя; і про те, що після його смерті турки з'їли його серце, маючи надію таким чином отримати відвагу і мужність козацького ватажка. Складена у ті часи народна пісня «Ой п'є Байда» і сьогодні відома від Галичини до Подніпров'я. Про Дмитра Вишневецького написав Панько Куліш. Зневажа до розкошів і смерті — ось провідний мотив цих творів, що ніби підсумовують бурхливе життя легендарного козака Байди, «Байда», згідно з словником Б. Грінченка, означає «безпечний чоловік». Але у свідомості народній це прізвисько асоціюється з такими поняттями, як одчайдушність, відвага, взагалі означає людину, яка цінує насамперед волю та козацьку славу. Саме таким залишився в пам'яті нащадків Дмитро Вишневецький-Байда — перший козацький гетьман України.

Анатолій ДЕНИСЕНКО
(журнал «Київська старовина», № 1-1992 р.)

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

ЛИСТОПАД

1
1918 р. — «Листопадовий чин» у Львові. Українці взяли владу в місті, невдовзі було проголошено західноукраїнську державу ЗУНР. Це був військовий переворот, організований в ніч з 31 жовтня на 1 листопада 1918 року Українською національною радою силами Українських січових стрільців у Королівстві Галичини і Волині, коронній землі Австро-Угорської імперії з метою встановлення влади Української держави (перейменованої згодом на Західноукраїнську народну республіку) на території, на яку вона претендувала. В результаті утворилася держава площею 70 тис. км, що викликало невдоволення сусідньої Польщі, яка розв'язала українсько-польську війну 1918-1919 років для захоплення Галичини.
1927 р. — створено футбольний клуб «Динамо» (Київ).
1939 р. — Верховна Рада СРСР ухвалила закон про включення Західної України до складу СРСР із воз'єднанням її з Українською РСР.
Народився:
1939 р. — Федір Стригун, український режисер, народний артист України.

Помер:
1944 р. — Андрей Шептицький, митрополит Української греко-католицької церкви.
2
Помер:
1985 р. — Володимир Кубійович, український історик, географ, енциклопедист, видавець, громадсько-політичний діяч, організатор видання та головний редактор Енциклопедії українознавства та фундаментальної праці «Географія українських і сумежних земель».
3
День ракетних військ і артилерії.
День інженерних військ.
День працівника соціальної сфери України.
1918 р. — Народне віче в Чернівцях вирішило приєднати Північну Буковину до України.
1937 р. — у Соловецькому таборі особливого призначення за вироком трійки розстріляний Лесь Курбас. У списку «українських буржуазних націоналістів», розстріляних 3 листопада, також Микола Куліш, Матвій Яворський, Володимир Чехівський, Валер'ян Підмогильний, Павло Филипович, Валер'ян Поліщук, Григорій Епик, Мирослав Ірчан, Марко Вороний, Михайло Козоріс, Олекса Слісаренко, Михайло Яловий та інші. Загалом в один день за рішенням несудових органів було страчено понад 100 представників української інтелігенції — цвіту української нації.
1943 р. — почалася Київська наступальна операція ра-

дянських військ.
1996 р. — в аеропорту Донецька кілери в масках розстріляли народного депутата України, відомого бізнесмена Євгена Шербаня.
Померли:
1937 р. — Микола Куліш, український письменник, режисер, драматург, громадський діяч, газетяр і редактор, діяч української освіти, педагог.
1937 р. — Володимир Чехівський, український політичний і громадський діяч, прем'єр-міністр УНР. Один з фундаторів УАПЦ.
1937 р. — Павло Филипович, український письменник, розстріляний.
1937 р. — Марко Вороний, український поет, перекладач, дитячий поет. Видав 5 книжок для дітей (усі — 1930) та збірку віршів «Форвард» (1932). Перекладав з німецької (Райнер Марія Рільке, Георг Гайм, Альберт Ліхтенштайн), французької (Рене Сюллі-Прюдом, Шарль Бодлер, зокрема знаменитого «Альбатроса»), італійської (Джованні Бокаччо), єврейської (Давид Гофштейн) мов.
1970 р. — Олексій Берест, Герой України, лейтенант Червоної Армії, що встановив разом з М. Єгоровим та М. Кантарією Прапор Перемоги на даху німецького Рейхстагу о 21.50 30 квітня 1945 р. Рятуючи дівчинку, загинув на залізниці.
4
День залізничника України.
1657 р. — Іван Виговський обраний гетьманом українських козаків.
1708 р. — український геть-

ман Іван Мазепа оголосив Петру I про свій перехід на бік Швеції і рушив на з'єднання з військами шведського короля Карла XII.
1921 р. — розпочався Другий зимовий похід армії УНР під проводом генерал-хорунжого Юрія Тютюнника.
1959 р. — у Севастополі відкрилася діорама «Штурм Сапун-гори».
Народилися:
1888 р. — Михайло Білінський, український військовий діяч, контр-адмірал УНР. Один з організаторів українського морського міністерства, створив перший полк морської піхоти. Організатор та командир Дивізії морської піхоти Директорії УНР (1919-1921).
1891 р. — Петро Панч (справжнє прізвище — Панченко), український письменник групи «Плуг», ВАПЛІТЕ, ВУСПП. Офіцер Армії УНР.
1898 р. — Василь Кучабський (Вука, Яструб, Бой), український військовий діяч, історик, дійсний член НТШ. В 1945 р. заарештований НКВС і розстріляний у Львові.
1910 р. — Семен Ластович-Чулівський, кобзар, майстер, автор фундаментальної праці з історії та виготовлення бандури (не опублікована), репресований. Помер 1939 р. у Мюнхені.
1911 р. — Дмитро Клячківський, організатор і перший командир УПА на Волині (05.1943 — 11.1943), командир УПА-Північ (11.1943 — 02.1945), член ГВШ УПА. Полковник УПА (посмертно).
1935 р. — у Києві відкрито регулярний тролейбусний рух.
1968 р. — український пра-

возахисник Василь Макух на знак протесту проти комуністичної тоталітарної системи, колоніального становища України і політики русифікації та агресії СРСР проти Чехословаччини здійснив акт самоспалення на Хрещатику у Києві.
6
1943 р. — війська Першого українського фронту під командуванням генерала Ватутіна штурмом взяли столицю України місто Київ.
Народився:
1811 р. — Маркіян Шашкевич, український письменник, поет — зачинатель нової української літератури в Галичині, священик УГКЦ, культурно-громадський діяч, речник відродження західноукраїнських земель. Очолив «Руську трійцю», ініціатор видання альманаху «Русалка Дністровая» (1837). Виступав за рівноправність української мови з польською.
7
1917 р. — Центральна Рада УНР видала III Універсал, який проголосив Українську Народну Республіку (УНР), формально не пориваючи федеративних зв'язків з Росією, і демократичні принципи: свободу слова, друку, врівноваження, зборів, союзів, страйків, недоторканність особи й помешкання; оголосив національну автономію для меншин (росіян, поляків, євреїв), скасував смертну кару, як і право приватної власності на землю й визнав її власністю всього народу без викупу, установив 8-годинний робочий день, оголосив реформу місцевого самоврядування, визначив 9 січня 1918 р. днем виборів до Українських установчих зборів, які мали бути скликані

22 січня 1918 р.
1918 р. — початок третього наступу більшовиків на Україну.
1940 р. — у Канаді створено Комітет українців Канади — КУК, нині — Конгрес українців Канади. Це громадська представницька рада, яка об'єднує 33 українські всеканадські організації та їхні філії, центр знаходиться у Вінніпегу.
1951 р. — у Києві почав роботу перший в Україні телевізійний центр.
Народилися:
1744 р. — Нестор Амбодік-Максимович, український учений-енциклопедист, один із засновників наукового акушерства, фітотерапії, ботаніки.
1855 р. — Дмитро Яворницький, український історик, археолог, етнограф, фольклорист, письменник, академік АН УРСР.
Д. Багалій
1857 р. — Дмитро Багалій, український історик, громадський діяч, організатор системи вищої освіти в Україні. Член-засновник Української академії наук, з 1919 року голова Історико-філологічного відділу УАН.
1936 р. — Микола Вінграновський, український письменник-«шістдесятник», режисер, актор, сценарист і поет.
1968 р. — Олег Тягнибок, український політик.

ТЕПЕР СЛОВО — ЗА ГЛЯДАЧЕМ

Два нових повнометражних спектаклі підготували одночасно в Кримському академічному українському музичному театрі до відкриття цьогорічного 59 театрального сезону.

— Це безпрецедентний для нас момент, — прокоментував прем'єри головний режисер, заслужений артист України Юрій Федоров.

У Кримському академічному російському драматичному театрі ім. М. Горького, де він працював двадцять років, така практика існує давно, а в українському — застосована вперше. Щоб на фінішній прямій провести репетиції двох спектаклів на одній сцені, робочий день для тренінгів ділили на чотири частини, балет і хор переміщували від однієї групи артистів до іншої і за два місяці завершили постановочні роботи. Тепер глядачу оцінювати, що із цього вийшло.

У постановці комедії-мюзиклу «Одеса хоче співати!» її режисер Ю. Федоров пішов навіть на авантюру: взяв музичний матеріал, в якому було лише чотири-п'ять пісень, яких недостатньо для спектаклю в двох діях. Директор театру Володимир Загурський поїхав у Київ для зустрічі з їхнім автором, відомим українським композитором, народним артистом України Олександром Злотником з пропозицією дописати музику спеціально для кримської постановки. Тож репетиції над спектаклем за п'єсою Олександра Володарського та Олександра Вратарьова йшли паралельно із створенням нових пісень для нього. І в кінцевому варіанті їх зазвучало вісім. Вони вилічені в літературний матеріал разом з хором і балетом, перетворивши його в яскраве і видовишне сценічне дійство.

У центрі сюжету — головний герой, лікар за професією, який відмовляється від грошей, які нібито заповів йому покійний заокеанський дядечко. Адже ніякого дядька в нього немає, а нечесні мільйони йому не потрібні. Однак у фіналі вистави герой і від своїх високих моральних принципів не відступає, і від багатства не відмовляється. В тому, як йому це

вдається, і полягає основна інтрига п'єси, дія якої відбувається в Одесі.

До захоплюючого і цікавого сюжету, несподіваної розв'язки і колоритних персонажів, бадьорих куплетів і невимушених діалогів, правлених дотепним одеським гумором, додана видо-вишна хореографія, елементи кіно, музичні номери, і глядач отримав добрі ліки від рутини повсякденності, заряд позитивних емоцій і просто дуже смішний спектакль, розіграний справжніми віртуозами комедії! Після його прем'єри окремі слова і фрази персонажів уже пішли в народ як смішні іронізми з нашого життя: «інсульт-привіт»; «ансамбль пенсії і танцю»; «ніщо так не псує нерви, як гроші, особливо, якщо вони є в інших»; «гарна зарплата, але витрачається, не заходячи в банк» та інші. А чудова музика О. Злотника, то лірична, то заводна в стилі «шансон», просто гріє душу!

Другий прем'єрний спектакль — трагікомедія «Між небом і землею» поставив за п'єсою Ігоря Афанасьєва режисер Володимир Косов. На сцені театральними засобами створена умовна прикордонна зона на нейтральній смузі між двома світами. Сюди, в передпокій раю, піс-

ля автокатастрофи потрапляють колишня зірка Голлівуду, її молодша сестра і племінниця. І поки реаніматологи борються за їхнє життя, героїні метаються між землею і раєм, намагаючись визначитися, де їм залишитися. Однак саме в раю розкриваються всі темні сторони їхніх сімейних відносин. З'ясується, що чоловік головної героїні — актриси є коханцем і її сестри, і племінниці.

Пристрасті киплять неабиякі: навіть біля воріт у рай звітка про зраду здатна примусити жінку вийти із себе, а вже спокосити Ангела, як дві краплі води схожого на коханого, — і зовсім непростимо! Чи зможуть героїні використати другий шанс і потрапити в рай? Чи зможуть думати не про себе, а про близьку людину? Відповіді на ці та інші запитання взаємин і любові глядачі дізнаються в фіналі вистави.

А відкрито сезон 25 жовтня третім прем'єрним спектаклем цього року — рок-оперою «Ірод». У цій масштабній постановці за мотивами відомого біблійного сюжету, яку здійснив також режисер Володимир Косов, об'єднані слово (п'єса Олександра Вратарьова), музика видатного сучасного композитора, народного артиста України Ігоря Поклада і танець. Влітку на Міжнародному фестивалі «Боспорські агони» спектакль був удостоєний Гран-прі.

Немає сьогодні в Україні за репертуарною афішею другого такого театру, як у Сім-

ферополі, — сказав на прес-конференції напередодні відкриття сезону Володимир Загурський, заслужений працівник культури України. — На ній — вся класична опера, яку можна побачити лише в театрах оперети в Києві та Одесі, мюзикли, рок-опери. Протягом останніх шести років на сцені йдуть балетні спектаклі, два роки проводяться концерти симфонічної музики, які з великим задоволенням відвідують студенти і школярі. У виконанні оркестру під керівництвом диригента, заслуженого діяча мистецтва АРК Олександра Коваленка прозвучало сім програм, а в цьому сезоні буде підготовлено ще чотири нові. Юним глядачам подобаються музичні казки, мюзикли, піратські бойовики.

Цікавою і насиченою була гастрольна програма театру, з якою він виступав в Ялті, Євпаторії, Керчі та інших містах Криму, де є сцени для

розміщення декорацій, а в залах підтримується температура не нижче 18 градусів. Якщо вона не забезпечується, артисти за законом можуть не виступати.

З 1 до 6 вересня трупа здійснила турне по містах півдня України. А кожен показ балету «Ромео і Джульєтта» у постановці кримчан спільно з Маріїнським театром із Санкт-Петербурга в 19 містах України завершувався оваціями глядачів.

Успіх, досягнутий наполегливою працею, додає ще більше бажання працювати постановникам, артистам, обслуговуючому персоналу. Цього року звання заслуженого артиста України удостоєний актор Валерій Тюленьєв, заслуженого артиста АРК — Зарема Меджитова. Щоб артисти-вокалісти могли тренуватися і вдосконалювати свою акторську гру та сценічну мову, керівництво театру періодично включає в місячну репертуарну афішу драматичні вистави. Всього ж за минулий сезон зіграно 408 спектаклів при плановому показнику 250. Їх подивилося 139 тисяч глядачів, що на 28

тисяч більше порівняно з попереднім роком. Відповідно зріс і дохід театру, досягнувши майже 4 мільйонів гривень. Дві третини цієї суми отримано з продажу квитків, решта — інші послуги.

— Я пам'ятаю, — сказав В. Загурський, — як у нас крила вирости, коли ми кілька років тому заробили свій перший мільйон. Однак навіть така висока результативність піднімати кошторис кожного спектаклю вище 50-70 тисяч гривень, якщо в столичних театрах відлік починається з мільйона. Зарплата артистам нараховується з коефіцієнтом 1,35 при можливих 2. А вирішення проблем технічного характеру знову відкладається. Довго так тривати не може, бо за сорок років експлуатації тросів на сцені метал, за словами директора, просто «втомився» і технічні служби кожного дня перевіряють стан ледбок.

Поряд з прем'єрами і випробуваними часом спектаклями минулих сезонів, що демонструють широкий спектр жанрів творів, театр готує спеціальні програми до 200-річчя Т. Шевченка, що відзначатиметься в березні 2014 року: постановку режисером Віктором Гуменюком п'єси «Назар Стодоля», найвидатнішого драматичного творця Кобзаря, та оновленої симфонічної програми «Молитва за Шевченка» з вокалом і балетом, а до Дня Перемоги будуть показані дві літературно-музичні композиції. З ними у виїзному прокаті зможуть ознайомитися учні шкіл і ліцеїв, студенти вищих навчальних закладів.

— Ми хочемо ставити філософські спектаклі, а глядач найчастіше чекає від нас веселощів і розваг, — говорить Ю. Федоров. — Зберігаючи цей баланс на драматичному матеріалі про те, чим наповнений світ, ми своєю інтерпретацією вітчизняних і зарубіжних творів прагнемо бути цікавими, а глядач, купуючи в касі квиток, знає, що побачить на сцені очікуване.

Валентина НАСТІНА

ТВОРЧИСТЬ НАШИХ ЧИТАЧІВ

ЗАЛІЗНИЧНИК З ПОЕТИЧНОЮ ДУШЕЮ

Миколу Приходька я знаю давно. Часто перетинаємося на спортивному майданчику. Але тільки нещодавно дізнався про те, що цей львів'янин з черкаським корінням пише непогані вірші. Оскільки пан Микола все життя пропрацював на залізниці (до слова, у неділю — його професійне свято!), то є у нього чимало віршів, присвячених улюбленій справі. Хоча ми не залізнична газета, але ж хто тільки не дебютував на сторінках «Кримської світлиці»! Мабуть, і ця публікація буде маленьким відкриттям, адже професійні вірші на залізничну тему (українською мовою та ще й переспігани спетермінами!), якщо й були колись написані, то ніде поки не зафіксовані. Сам Микола Приходько охоче довірив свої вірші «Світличці», бо багато чув про неї. Ну, а про рівень поетичного таланту залізничника судить самі.

НЕЛЕГКИЙ ХЛІБ

Я, мов прикутий до металу,
У горах потяг свій веду,
«СП» з шунтами мені мало —
Спішу, на «паралель» іду.
Чи то пісок забився в трубах,
Чи рейки змашувач змастив,
Останнього не вибрав зуба, —
Іде в рознос локомотив!
Кабіна скаче, як вібратор,
Комином віє, сталь гризе...

Куди ж подівся конденсатор?
Не захищає ПБЗ.

Ще й дощ навмисне рейки мочить,
Щоб я в Карпатах «розтягнувсь»,
А пан диспетчер графік просить —
Без штовхача не обійдусь...

Повзу, як змії, — все вище й вище,
Аж піт рясніє на чолі,
У темі нічній ЕПК свище,
А вдома діти ждуть малі.
У ритмі вальсу серце б'ється

Пісок скрегоче на зубах,
Нелегко хліб тому дається,
Хто водить потяги в горах...

(Примітки: «СП», «паралель» — різні типи з'єднання двигунів; ПБЗ — прилад, який синалізує машиністу, що пробуксовує колесо; «розтягнувсь» — зупинився; ЕПК — прилад пильності. Треба періодично натискати кнопку, інакше вмикається свисток і будить машиніста, коли той ненавтомно задрімає).

ЗАЛІЗНИЧНО-ЕКОЛОГІЧНЕ

Пробачте, Карпати, зелені, дрімучі,
Що я вашу тишу гудком перервав,
Сигналом пронизливим
вам надокучив,

Ще й так «записочив»
крутий перевал...
Я з вами ділюся своєю судьбою,
І радістю, й сумом ділюся пополам

Люблю вас, Карпати,
любів'ю міцною,
Милуюся вами й добра зичу вам!

РИБА ПСУЄТЬСЯ З ГОЛОВИ

«Риба псується з голови» —
Народна мудрість мовить.
Та ви погляньте на стави —
Ніхто ж її не ловить...
А як спіймає деколи,

То довго не гадає —
Зіпсує рибу з голови
У воду викидає.

Вона ж отруєє стави,
О, нене моя рідна!
Зіпсує риба з голови
Нікому не потрібна.

Від неї в річці чи в ставку
Вода лише псується,
Зловити рибку золоту
Нікому не вдається!

Повірте в істину просту,
Ніким ще не спростовану,
Щоб зловити рибку золоту,
Треба ловити зіпсовану.

Хоча це істина проста,
В ній дехто сумнівається,
І ловить рибу за хвоста —
Без риби залишається.

Байка нова — мораль стара,
Мій шеф на неї злиться,
Не кожна мудра голова
В керівники годиться...

Підготував
СЕРГІЙ ЛАЩЕНКО

ОФОРМИТИ ПЕРЕДПЛАТУ на всеукраїнську загальнополітичну і літературно-художню газету «Кримська світлиця» та інші культурологічні видання ДП «Національне газетно-журнальне видавництво» (газету «Культура і життя», журнали «Українська культура», «Український театр», «Театральний-концертний Київ», «Музика», «Пам'ятки України: історія та культура») можна в будь-якому поштовому відділенні зв'язку України. У країнах далекого зарубіжжя оформити передплату на ці видання можна через сайт www.presa.ua на сторінці «Передплата On-Line». Передплатити та придбати окремі примірники видань в електронній версії можна за адресою — <http://presspoint.ua/>. Така послуга доступна в будь-якій країні світу. Довідки за тел.: (044) 498-23-64; e-mail: nvu.kultura.porhun@gmail.com